

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**VALTIONRAJARIKOSTEN JA VÄÄRENNYSTEN ESITUTKINTA
TURVAPAIKANHAJIJAN TAPAUKSESSA**

Pro gradu

Yliluutnantti
Jim Kuusimäki

SM11
Merivartio-opintosuunta

Maaliskuu 2023

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 11	Linja Merivartio-opintosuunta
Tekijä Yliluutnantti Jim Kuusimäki	
Opinnäytetyön nimi Valtionrajarikosten ja väärennysten esitutkinta turvapaikanhakijan tapauksessa	
Oppiaine, johon työ liittyy Johtaminen / juridiikka	Säilytyspaikka MPKK/RMVK kirjasto
Aika Maaliskuu 2023	Tekstisivuja 58 Liitesivuja 2
TIIVISTELMÄ	
<p>Tässä Pro Gradu tutkielmassa on tutkittu Rajavartiolaitokselle tyypillistä rikostutkintaa. Rajavartiolaitos kohtaa turvapaikanhakijoiden tekemiä valtionraja- ja väärennysrikoksia päivittäin. Tutkimusmenetelmänä on ollut oikeusdogmatiikka ja tukevana menetelmänä on käytetty laadullisen menetelmiä. Tutkielman tavoitteena oli tutkia, miten esitutkinta tulisi toteuttaa ja missä laajuudessa se nykyään toteutetaan Rajavartiolaitoksen suorittamissa esitutkinnoissa.</p> <p>Tutkielmassa käytettiin ensisijaisesti voimassa olevia lakeja ja velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia, jotka systematisoitiin ja tulkittiin tutkimustehtävään liittyen. Toisena menetelmänä käytettiin haastatteluita ja siihen tehtyyn laadullista sisällönanalyysia. Empiirisen aineiston osalta haastateltavana oli yhteensä viisi kokenutta tutkinnanjohtajaa. Haastatteluihin valittiin tutkinnanjohtajia Kaakkois-Suomen rajavartiostosta, Suomenlahden sekä Länsi-Suomen merivartiostosta. Kyseiset vartiostot valittiin tutkielman tarkastelun kohteeksi koska kyseisissä vartiostoissa on vuositasolla eniten valtionraja- ja väärennysrikostutkintoja. Haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää miten tutkinnanjohtajat tulkitsevat esitutkintaprosessin kulun turvapaikanhakijoiden tekemiin valtionraja- ja väärennysrikoksiin liittyen. Molempien tutkimusmenetelmien kautta saadut havainnot yhdistettiin tutkielman synteesiluvussa</p> <p>Kolmannessa luvussa esitellään keskeiset tulokset liittyen turvapaikanhakijaan kohdistuvasta esitutkinnasta valtionraja- ja väärennysrikostapauksissa. Oikeusdogmaattisen tarkastelun tuloksena saatiin määritettyä, miten esitutkinta aloitetaan, lopetetaan, päätetään tai rajoitetaan lain tarkoittamilla tavoilla. Haastatteluiden perusteella, luotiin käsitys siitä, miten tutkinnanjohtajat ovat käsittäneet asian. Erityisenä huomiona todettakoon, että tutkinnanjohtajat olivat tulkinneet lakia kustannustehokkaalla ja perusoikeudet edellä ja syyttäjälaitoksella on vahva vaikutus syyttäjyhteistyön kautta tutkinnanjohtajien toimiin.</p> <p>Tutkielman merkittävimpinä johtopäätöksinä voidaan todeta, että valtionraja- ja väärennysrikoksen esitutkinta turvapaikanhakijan tapauksessa asettaa paljon haasteita. Haasteita ilmenee esitutkintaviranomaisen objektiivisuusvaatimuksen kautta, tutkinnanjohtaja joutuu myös pohtimaan mitkä seikat puoltavat rikosta, ja mitkä ovat sitä vastaan. Lähtökohtaisesti kaikki kohdatut rikokset esitutkitaan tai tehdään päätös tutkimatta jättämisestä. Tavanomaisessa tapauksessa tutkinnanjohtajalle jää vaihtoehdoiksi esittää esitutkinnan rajoittamista tai päättää esitutkinta toimittamalla asia syyttäjälle syyteharkintaan. Rajavartiolaitoksen tyypillisessä turvapaikanhakuun liittyvässä esitutkinnassa, henkilö on saapunut maahan väärällä tai väärennetyllä passilla ja syyllistynyt siten valtionraja ja väärennysrikokseen. Rikoslain 17 luvun 7 § mukaan valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista joka pakolaisuuden hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomesta. Valtionrajarikoksen osalta tapaukset ovat yleensä selviä ja käsitellään nykyään syyttäjälle tehtävänä esitutkinnan rajoittamisesityksellä. Väärennysrikoksen osalta on olemassa Korkeimman oikeuden päätös, joka viittaa Geneven pakolaissopimukseen. Väärennysrikoksen osalta tutkinnanjohtajalle ei jää muita vaihtoehtoja, kuin päättää esitutkinta saattamalla aineisto syyttäjälle syyteharkintaa varten.</p>	
AVAINSANAT turvapaikkaoikeus, esitutkinta, esitutkintalaki, rikoslaki	

Läroämne Ledarskap / juridik	Förvaringsplats MPKK/RMVK bibliotek
Tid Mars 2023	Textsidor 58 Bilagor 2
<p>SAMMANFATTNING</p> <p>I denna Pro Gradu avhandlingen har man studerat på en typisk brottsutrednings form i Gränsbevakningsväsendet. Gränsbevakningsväsendet står dagligen inför förundersökningar om statliga gräns- och förfalskningsbrott när det gäller asylsökaren. Huvudmetonen för avhandlingen har varit rättslära och kvalitativa metoder har använts som stödmetod. Syftet med examensarbetet var att undersöka hur förundersökningen ska gå till och i vilken utsträckning förundersökningarna bedrivs i Gränsbevakningsväsendet.</p> <p>I avhandlingen användes i första hand gällande lagar och bindande internationella överenskommelser som systematiserades och tolkades i relation till forskningsuppgiften. Intervjuer användes som den andra datainsamlingsmetod. Intervjuerna analyserades med kvalitativ innehållsanalys. När det gäller det empiriska materialet, intervjuades totalt fem erfarna utredningsledare. Utredningsledarna valdes ut från Sydöstra Finlands gränsbevakningssektion, Finska vikens sjöbevakningssektion och Västra Finlands sjöbevakningssektion. Ovan nämnda gräns- och kustbevakningssektioner valdes som föremål för examensarbetet eftersom de har det högsta antalet statliga gräns- och förfalskningsutredningar per år. Syftet med intervjuerna var att ta reda på hur utredningsledarna tolkar förundersökningsprocessens gång i förhållande till statsgräns- och förfalskningsbrott begångna av asylsökaren. De observationer som erhållits genom båda forskningsmetoderna kombinerades i avhandlingens synteskapitel.</p> <p>I tredje kapitlet redovisas de centrala resultaten kopplade till förundersökningen mot den asylsökande i statsgräns- och förfalskningsmål. Som ett resultat av den rättsdogmatiska prövningen fastställdes hur förundersökningen skulle påbörjas, avslutas eller begränsas på de sätt som lagen avser. Utifrån intervjuerna skapades en förståelse för hur utredningsledarna har förstått ärendet. Som en särskild observering bör noteras att utredningsledarna hade tolkat lagen på ett kostnadseffektivt sätt och att grundläggande rättigheter var högt prioriterat. Det observerades att åklagarmyndigheten har ett starkt inflytande på utredningsledarnas agerande genom åklagarens och utredningsledarnas samarbete.</p> <p>Som avhandlingens viktigaste slutsatser kan det konstateras, att förundersökningen av statsgräns- och förfalskningsbrott när det gäller en asylsökande ställer till många utmaningar. Utmaningar framkommer genom förundersökningsmyndighetens objektivitetskrav. Undersökningsledaren bör också överväga vilka faktorer som talar för brottet, och vilka som talar emot. I Gränsbevakningsväsendets typiska förundersökning som relateras till den asylsökande, har personen tagit sig in till landet med ett falskt eller förfalskat pass och därmed gjort sig skyldig till statsgräns- och förfalskningsbrott. Enligt 17 kap 7 § i strafflagen döms inte en utlänning för statsgränsbrott om den söker asyl eller uppehållstillstånd i Finland som flykting. När det gäller statsgränsbrott är ärendena oftast klara och handläggs numera av åklagaren med att begränsa förundersökningen. Angående brottet förfalskning är läget mera komplicerat. Det finns ett dombeslut i Högsta domstolen, som hänvisar till Genèvekonventionen om flyktingar. I lagen är det inte stiftat skildt, att asylsökaren har rättigheter att inresa med förfalskade resedokument. När det gäller förfalskningsbrott har utredningsledaren inga andra val än att avsluta förundersökningen genom att sända materialet till åklagaren för åtalsprövning.</p>	
<p>AVAINSANAT asylrätt, förundersökning, förundersökningslag, strafflag</p>	

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	1
1.1	Tutkielman tavoitteet ja rajaus	6
1.2	Tutkielman tutkimuskysymykset	9
1.3	Tieteenfilosofia sekä tutkimusmenetelmät	10
1.4	Laadullinen tutkimus	13
1.5	Haastattelututkimus osana laadullista tutkimusta	15
1.6	Haastatteluiden analysointi	17
2	OIKEUSDOGMAATTINEN TARKASTELU	18
3.1	Rajavartiolaitos	18
3.2	Rikostorjunta Rajavartiolaitoksessa	19
3.3	Rikosoikeudellinen prosessi	20
3.4	Esitutkinta ja esitutkintayhteistyö	20
3.5	Esitutkinnan lopettaminen ja päättäminen	22
3.6	Tutkinnanjohtaja	23
3.7	Väärennysrikos	24
3.8	Valtionrajarikos	24
3.8	Pakolaisuus, turvapaikanhakija, kiintiöpakolainen, siirtolainen	27
3.9	Yhteenveto oikeusdogmaattisesta tarkastelusta	29
3	HAASTATTELUT	32
4.1	Haastatteluiden rakenne	32
4.2	Haastatteluaineiston käsittely ja analysointi	32
4.3	Haastatteluiden tulos	34
4.3.1	Väärennysrikoksen ja valtionrajarikoksen esitutkinta turvapaikanhakijan tapauksessa	35
4.3.2	Esitutkinnan päättäminen ja lopettaminen valtionraja- ja väärennysrikostapauksissa	41
4.3.3	Esitutkinnan laajuus	44
4.3.4	Tutkinnanjohtajan rajoitusesitykset	47
4.4	Haastatteluiden johtopäätökset	49
5.	SYNTEESI	51
6.	HAVAINNOT	52
7.	JOHTOPÄÄTÖKSET	54
7.1	Pohdinta	56
	Lähteet	59

1. JOHDANTO

*"Ei väärennystä ilman lamaa"*¹

Kansainvälisen suojelun hakeminen on II-maailmansodan jälkeen nähty tärkeäksi määritellä maailmanlaajuisesti perusoikeudeksi, sen myötä se on länsimaissa tarkoin suojeltu oikeushyvä. Kansainvälisen suojelun perustamisasiakirjaksi voidaan nähdä pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus, joka tehtiin Genevessä 28 helmikuuta 1951. Sopimukseen liittyi myös Suomi. Pakolaisten oikeusasemaa koskeva pöytäkirja täydensi yleissopimusta 31 tammikuuta 1967 ja Suomi ratifioi sen asetuksella pakolaisten oikeusasemaa koskevan pöytäkirjan voimaansaattamisella 5 joulukuuta 1968.² Geneven pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus ja pakolaisten oikeusasemaa koskeva pöytäkirja ovat laintasoisina voimassa Suomessa. Euroopan Unionin perusoikeuskirjaan on kirjattu, että oikeus turvapaikkaan taataan Geneven yleissopimuksen, pakolaisten oikeusasemaa koskevan pöytäkirjan sekä Euroopan yhteisön perustamissopimuksen mukaisesti.³ Euroopan Unionin perustamissopimuksessa, joka uudistettiin Lissabonissa vuonna 2009, Euroopan Unioni valtuutettiin jäsenvaltioiden toimesta kehittämään turvapaikka-asioihin liittyvää yhteistä politiikkaa, jonka tarkoituksena on varmistaa kansainvälistä suojelua tarvitsevien asianmukainen asema.⁴ Turvapaikanhakija on henkilö, joka saapuu maahan hakemaan pakolaisasemaa⁵. Euroopan Unionin jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan ja suojelemaan näiden henkilöiden oikeushyvä. Suomessa turvapaikkaa voi hakea poliisilta tai Rajavartiolaitokselta.⁶

Valtion rajat ovat lain ja asetusten turvin säädetty koskemattomiksi. Koskemattomat ja valvotut rajat osoittavat Suomen täysivaltaisuutta tasavaltana.⁷ Rajojen ylittäminen on säädetty Schengenin rajasäännöstössä ja valtionrajarikoksista on säädetty rikoslain 17 luvussa.⁸ Rikoslain 17 luvussa ja 7 ja 7b § pykälässä on kuitenkin säädetty rajan ylitykseen liittyvien sädöksien rikkomista koskien poikkeus. Tämä poikkeus koskee tekoa, joka on tehty kansainvälistä suojelua haettaessa.⁹

¹ Haastateltava 1

² Pakolaisten oikeusasemaa koskeva; Asetus pakolaisten oikeusasemaa koskevan pöytäkirjan voimaansaattamisesta (78/1968)

³ Euroopan Unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01) 18 art.

⁴ Euroopan Unionin virallinen lehti (2007/ C 306/01), Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta

⁵ Lyytinen (2019), s 17

⁶ Ulkomaalaislaki (301/2004) 6 luku 95 §

⁷ Perustuslaki (731/1999) 1 luku 1 – 4 §

⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset henkilöiden liikkumisesta rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö, 399/2016)

⁹ Rikoslaki (39/1889) 17 luku 7 ja 7 a

Turvapaikan hakeminen ei kuitenkaan estä esitutkintalain mukaista rikoksen esitutkintaa, vaikka teko itsessään ei ole rangaistava. Tämä on poikkeus, jonka kanssa Rajavartiolaitoksen rikostutkinta työskentelee päivittäin.

Mikäli turvapaikanhakija syyllistyy valtionrajarikoksen yhteydessä väärennysrikokseen, tutkinta monimutkaistuu. Väärennysrikoksen osalta laissa ei ole vastaavanlaista lainsäädännöllistä kohtaa tuomittavuuden kumoamisen osalta. Korkein Oikeus (myöhemmin KKO) on ottanut kantaa vuonna 2013 turvapaikanhakijan väärennysrikokseen. Päätöksen osalta KKO totesi, että Pakolaissopimuksen soveltaminen tulee kyseeseen väärennysrikoksen osalta, kun kyseessä turvapaikanhakija, vaikka tämä on poistumassa maasta. KKO pohti myös turvapaikanhaun ja väärennysrikoksen aikajanaa. Päätöksessä todetaan, että turvapaikkaa ei tarvitse hakea välittömästi maahan saapuessa ja että pakolaissopimusta on sovellettava laveasti.¹⁰

Rajavartiolaitoksen ydintehtäviin kuuluu rajaturvallisuuden ylläpito¹¹. Rajaturvallisuuden ylläpitäminen tapahtuu aktiivisin toimenpitein kuten rajojen valvonnalla¹² ja rikostorjunnan¹³ keinoin. Määrätietoisien valvonnan ja rikostorjunnan lopputuloksena on, että havaintojen perusteella tekojen laillisuutta tutkitaan esitutkinnoissa, kun on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut¹⁴.

¹⁰KKO (21/2013)

¹¹ Rajavartiolaki (578/2005) luku 1, §3. Rajaturvallisuuden ylläpidolla tarkoitetaan Rajavartiolain 1 luvun 2 § mukaan seuraavaa: ”Rajaturvallisuuden ylläpitämisellä kotimassa ja ulkomailla suoritettavia toimenpiteitä, joilla pyritään estämään valtakunnanrajan ja ulkorajan ylittämistä annettujen säännösten rikkominen ja rajat ylittävistä henkilöliikenteestä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuvat uhat, torjumaan raja ylittävää rikollisuutta sekä varmistamaan rajanylityksen turvallisuus;”

¹² Rajavartiolaki (578/2005) luku 1, §1 mom. viittaa määritelmällä ”rajojen valvonnasta” Euroopan parlamentin ja neuvoston (EU) asetukseen 2016/399 joka tunnetaan myös ”Schengenin rajasäännöstönä”. Schengenin rajasäännöstössä V luku, I osasto 2 artikla kohta 12 mukaan rajojen valvonnalla tarkoitetaan ”rajojen valvontaa rajanylityspaikkojen välillä ja rajanylityspaikkojen valvontaa muulloin kuin niiden vahvistettuna aukioloaikoina henkilöiden estämiseksi kiertämästä rajatarkastuksista.”

¹³ Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 2§ määrittelee rikostorjunnan seuraavasti: ”rikostorjunnalla rikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä”

¹⁴ Esitutkintalaki (805/2011) luku 3, § 3 määrittelee, milloin esitutkinta on toimitettava: ”Esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty.”

Valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen rikosoikeudellinen esitutkinta turvapaikkahakijan tapauksessa on haasteellinen yhtälö. Jos on syytä epäillä rikosta, esitutkinta tulee Suomen lain mukaan aloittaa ja tutkia asianmukaisella laajuudella tapahtumakulun selvittämiseksi. Poikkeuksena vaatimuksesta toimittaa esitutkinta on muun muassa (mm.) silloin, kun ei ole odotettavissa sakkoa kovempaa rangaistusta tai teko on kokonaisuutena arvostellen vähäinen.¹⁵ Turvapaikanhakijan erityisaseman takia, syytettä ei kuitenkaan vallitsevan oikeuskäytännön mukaisesti henkilöä vastaan nosteta valtionrajarikoksen osalta, koska valtionrajarikos on välillinen teko turvapaikan hakemisen mahdollistamiseksi. Väärennysrikoksen osalta KKO:n ennakkopäätös on ohjannut toimintaa.¹⁶

Aihepiiri on aikaisemmin tutkittu ja käsitelty ainakin Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Suomessa. Aihepiirien tutkimukset käsittelevät rikoksen anteeksiannettavuutta, kun henkilö on saapunut maahan laittomasti tarkoituksenaan hakea turvapaikkaa.¹⁷ Turvapaikan hakuun liittyvät seikat ovat hyvin vahvasti sidoksissa ihmis- ja perusoikeuksiin kansainvälisten ja kansallisten sopimuksien sekä lainsäädäntöön nojaten.¹⁸ Huomioitavaa on, että eri maissa on oikeuskäytännöt voivat poiketa toisistaan. Yhdysvalloissa aiheutta on käsitelty mm. Trumpin hallinnon nollalinja näkemyksen kautta, jossa kaikkia virallisten rajanylityspaikkojen ulkopuolella tapahtunut laitton rajanylitys tutkitaan rikoksena. Huomioitavaa on se, että Yhdysvalloissa henkilö voi hakea turvapaikkaa rajanylityspaikalla syyllistymättä rikokseen.¹⁹ Suomella ei ole vastaavanlaista lainsäädäntöä koska rikoslain mukaiseen valtionrajarikokseen tai sen lievään tekomuotoon syyllistyy henkilö, joka ylittää valtakunnanrajan ilman siihen oikeuttavaa matkustusasiakirjaa. Rikoslakiin on kirjattu, että turvapaikkaa hakevaa henkilöä ei tuomita valtionrajarikoksesta, mikäli hän saapuu maahan ilman asianmukaista rajan ylittämiseen vaadittavaa matkustusasiakirjaa.²⁰

¹⁵ Esitutkintalaki (805/2011) luku 3 §3,9.

¹⁶ Esitutkintalaki (805/2011 luku 10 § 2 mom.2, (KKO 21/2013)

¹⁷ N. Mamouzian, v. J. Ashcroft, No. 03-71469, 2004; Holiday, (2017); Lehto, (2018), s. 54–77

¹⁸ Pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus (77/1968), Geneve 28.7.1951; 2000/C 364/01, Euroopan Unionin Perusoikeuskirja

¹⁹ W. Kandel, The Trump Administration’s “Zero Tolerance” Immigration Enforcement Policy, Congressional research service,

²⁰ Rikoslaki (39/1889), luku 17 § 7, 7a

Turvapaikanhakijoiden oikeuksia on tutkittu maailmanlaajuisesti laajasti ja aihe on ollut Euroopassa korostuneesti esillä vuodesta 2015, jolloin Suomeakin kohtasi laajamittainen säännösten vastainen maahantulo. Suomeen kohdistuva laajamittainen säännösten vastainen maahantulon, eli laitton maahantulo, painopiste kohdistui itärajalle ja myöhemmin sisärajoille. Ominaista olemassa oleville tutkimuksille on, että tutkimukset ovat sijoittuneet tutkimuskulmaan, jossa turvapaikanhakija on jo Suomessa ja turvapaikkaprosessissa tai ollut turvapaikkaprosessissa. Suomessa turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeutta on tutkittu kolmannen maan kansalaisten työskentelyoikeuden kautta Kallion toimesta.²¹ Manninen on tutkinut lasten oikeuksien näkökulmasta turvapaikkaprosessia Suomessa ja Kanadassa. Siirtolaisinstituutti on laatinut laajan tutkimuksen turvapaikanhausta ja pakolaisuudesta Suomessa. Tutkimus käsittelee turvapaikanhakua ja pakolaisuutta yleisellä tasolla ja tarkemmin veto- ja työntötekiäjien näkökulmasta, maahanmuuton eri ilmentymiä sekä maahan saapumisen jälkeisiä vaihteita.²²

Rajavartiolaitoksen tilastointijärjestelmän (RATTI) mukaan Rajavartiolaitoksen toimesta on aloitettu 31 516 esitutkintaa vuosien 2015 ja 2021 välillä. Esitutkintojen määrä on pysynyt noin 4 500 esitutkinnan vuositasolla vuosien 2015 – 2021 aikana, pois lukien COVID-19 pandemian aikana, jolloin esitutkintojen määrä oli laskenut noin puoleen. Väärennysrikosten vuosittainen määrä vaihtelee vuosien 2015 ja 2021 välillä 144 esitutkinnasta (2021) – 238 esitutkintaan (2015) keskiarvon ollen vuosien välillä 218 kappaletta. Valtionrajarikosten osalta määrät ovat vaihdelleet 122 ja 335 kappaleen välillä, keskiarvon ollessa 175. Euroopan siirtolaiskriisi aiheutti vuosina 2015 ja 2016 laajamittaisen turvapaikanhakijoiden saapumisen Suomeen, kun taas COVID-19 ja epidemian hallitsemisen rajoitustoimet vähensivät esitutkintojen määrää vuosina 2020 ja 2021. Esitutkintojen määrien välillä voidaankin todeta, että yhteiskunnan vallitsevalla tilalla ja maailmanlaajuisilla ilmiöillä on yhteys Rajavartiolaitoksen esitutkintojen määrin.²³ Huomioitavana seikkana, että COVID-19 ei vähentänyt väärennys- ja valtiorajarikosten määrää suhteessa esitutkintojen kokonaismäärään verrattuna.

²¹ Kallio, Heikki, Rangaistava menettely ja rikosvastuu kolmannen maan kasalaisen luvattomaan työntekoon liittyvissä rikoksissa, Publications of the University of Eastern Finland, No 108, 2015

²² Lyytinen (2019), Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa, Siirtolaisuusinstituutio, Turku, Painosalama OY.

²³ Liite 2 RATTI tilasto

Kuvio 1 Väärennys- ja valtionrajarikoksien suhdeluku vuosina 2015 - 2017

Kuvio 2 Aloitetut esitutkinnot vuosina 2015 – 2021

Aihetta kannattaa tutkia, koska yleisesti ottaen ei ole suoraan määritelty miten esitutkinta tulisi valtionraja- ja väärennysrikoksien osalta suorittaa, kun kyseessä on turvapaikanhakija. Asia on vahvasti rikostutkintaa johtavan tutkinnanjohtajan harkinnan varassa.²⁴ Rajavartiolaituksen rikostorjuntaan liittyviä kokonaisuuksia on tutkittu aiemmin, mutta juuri tämä otsikon mukainen aihepiiri on tutkimatta²⁵. Tutkimus tuo lisäarvoa ja käsitteellistää ilmiön rikostorjunnan parissa työskenteleville tutkinnanjohtajille ja rikostutkijoille sekä mahdollistaa resurssien tarkoituksenmukaisen suunnittelemisen yhteiskunnan vallitsevaan tilaan.

²⁴ Esitutkintalaki (805/2011) 3 luku, § 3

²⁵ Kts. Saareks (2005); Kemppinen (2009); Kauppinen (2019); Pekkala (2020)

1.1 Tutkielman tavoitteet ja rajaus

Tutkinnanjohtajalla on suuri vastuu soveltaessaan lakia ja jokainen tapaus tulee käsitellä lain mukaan. Esitutinnan aloittaminen, syyttäjälle tehtävä rajoitusesitys sekä merkittävänä asiana, aloittaa tai olla aloittamatta esitutkintaa ovat ihmisen oikeusturvan kannalta merkittäviä päätöksiä. On kuitenkin huomioitava, että turvapaikanhakijan syyllistyessä valtionrajarikokseen ja väärennysrikokseen, tutkinnanjohtajaa velvoittaa esitutkintapakko. Esitutkintapakko tarkoittaa sitä, että viranomaisella on velvollisuus toimittaa esitutkinta ilmoitetusta rikoksesta, tai muutoin on tullut ilmi, että on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Esitutinnan rajoittaminen on aina poikkeama esitutkintapakosta, joka on perusteltava aina erikseen.²⁶ Joitain poikkeuksia esitutkintapakosta on mahdollista käyttää rajaa hipovissa tapauksissa. Tutkinnanjohtajalla on hyvä olla selkeä tietämys, varsinkin laajamittaisen laittoman maahantulon tilanteissa, milloin aloittaa esitutkinta ja milloin ei. Ihmisten oikeusturvan ja tasavertaisen kohtelun kannalta on oleellista, että tutkinnanjohtajien toiminta perustuu säädöksiin enemmän kuin yksilön näkemyskseen. Oikeusdogmatiikka on epäselvien tapauksien selvittämisen keino rikoslainopin näkökulmasta.²⁷ Tämän tutkielman tavoitteena on raportoida miten lainsäätäjät ovat kirjanneet valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen tutkimisen turvapaikanhakijan tapauksessa säädöksiin sekä miten tutkinnanjohtajat tulkitsevat lakia päivittäisessä työssään. Tutkielman tarkoituksena on myös tutkia esitutkintakäytänteitä.

Tutkielmassa käsitellään lakeja, sopimuksia ja ohjeita oikeusnormihierarkian mukaisesti seuraavia periaatteita noudattaen:

Lex superior derogat legi inferiori - Ylempi sääntö syrjäyttää oikeusnormihierarkiassa alemman säännön.

Lex specialis derogat legi generali - erityissäännös syrjäyttää oikeusnormihierarkiassa yleissäännöksen.

Lex posterior derogat legi priori - myöhemmin säädetty kumoaa oikeusnormihierarkiassa samantasoisien aiemman säädetyt.

²⁶ Pekkanen (2022), s. 10

²⁷ Anttila, Heinonen (1974), s. 18

Oikeusnormihierkian suhteen *lex specialis derogat generali* on hyvin keskeisessä asemassa tutkielman kannalta. Pakolaisille ja pakolaiseksi hakevilla on laissa säädetty monta normia, jotka koskevat vain heitä. Nämä normit ovat pääsääntöisesti johdettu alempitaisiin normeihin perustuslain normeista mutta *Lex superior derogat lei inferiori* periaatteen mukaisesti, ylempi oikeusnormi syrjäyttää alemman.²⁸

Oikeuslähteiden jaottelusta tutkielma noudattaa kolmen oikeuslähteen mallia:

Oikeuslähteet, jotka velvoittavat vahvasti (lait ja maantapa)

Oikeuslähteet, jotka velvoittavat heikosti (lakien esityöt ja oikeuskäytänteet)

Oikeuslähteet, jotka ovat sallittuja (oikeustieteelliset julkaisut, oikeusperiaatteet)²⁹

Tutkimuksen empiirisen aineiston viitekehyksenä on Rajavartiolaitoksen kohtaamat ja tutkitut valtionrajarikokset ja väärennysrikokset, joihin liittyy rikoksesta epäiltynä turvapaikanhakija. Ihmiskauppaa ei tässä tutkielmassa aihepiirin laajuuden takia käsitellä syvällisemmin.

Ajallisesti tutkielma sijoittuu nykyhetkeen, eli vallitsevaan lainsäädäntöön. Tutkimuksen käsittely painottuu Kaakkois-Suomen rajavartioston, Länsi-Suomen merivartioston ja Suomenlahden merivartioston pääpiirteisille toiminta-alueille. Kyseiset alueet valikoituivat, koska vartiostoissa on kansainväliset maa-, meri ja lentoliikenteen rajanylityspaikat³⁰. Valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen esitutkinta näiden vartiostojen eri liikennemuodoissa on tutkimuksen yhtenä painopisteenä yhdessä valtionrajarikoksien kanssa, jotka tapahtuvat rajanylityspaikkojen ulkopuolella. Rajavartiolaitoksen tutkimista valtionraja- ja väärennysrikoksista turvapaikanhakijoiden tapauksissa tutkitaan kyseisten raja- ja merivartiostojen rikostorjuntahenkilöstön toimesta. Haastattelut kohdistetaan tutkinnan kohteena olevien vartiostojen tutkinnanjohtajiin. Haastateltavaksi valikoitui tutkinnanjohtajia, jotka työskentelevät pääsääntöisesti rikostutkinnan tutkinnanjohtajina ja heidän työnkuvaan kuuluu työskentely valtionrajarikos- ja väärennysrikostutkinnan parissa.

²⁸ Tuori (2013), s. 55 – 57

²⁹ Hirvonen, (2011), s. 43

³⁰ Valtioneuvoston asetus rajanylityspaikoista sekä rajatarkastustehtävien jakamisesta niillä (652/2005) 5, 6, 9 §

Huomioitavana seikkana on, että turvapaikkatutkinta ja rikosoikeudellinen tutkinta etenevät rinnakkain kahdessa eri menettelyssä. Turvapaikkatutkinta on hallinnollista tutkintaa, jossa sovelletaan hallintomenettelylain säännöksiä, jota ohjaa ulkomaalaislaki (301/2004), poliisilaki (872/2011) sekä rajavartiolaitoksen rikostutkintaa ohjaa laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018), rikoslaki (39/1889), esitutkintalaki (805/201) sekä pakkokeinolaki (806/2011). Rajavartiolaitos (578/2005). ohjaa myös rikostutkintaa Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudatettavien yleisten periaatteiden kautta.³¹ Turvapaikkatutkinnan alkutoimenpiteet, kuten turvapaikkailmoituksen vastaanottaminen ja majoitustoimenpiteiden avaamiseen liittyvät tehtävät hoitaa Rajavartiolaitos, mikäli turvapaikanhakija on kohdattu rajanylityspaikalla tai rajan välittömässä läheisyydessä eikä asiasta ole erikseen sovittu.³² Poliisi on yleisviranomaisena myös turvapaikanhakijoita käsittelevä viranomainen³³. Poliisitutkintaa suoritetaan turvapaikanhakijan kohdalla, kun selvitetään turvapaikanhakijan henkilöllisyys, maahantulon tai Suomeen saapumisen reittiä lähtömaasta. Poliisitutkinta on asianmukainen keino henkilöllisyyttä ja matkustusreittiä selvittäessä ja tällä on tärkeä rooli väärinkäytösten ehkäisemiseksi.³⁴ Päätöksentekoon liittyvät turvapaikanhakijan kuulustelut tekee maahanmuuttovirasto, kuten myös turvapaikkaan liittyvät päätökset³⁵. Rajavartiolaitos sekä poliisi täytäntöönpanevat maahanmuuttoviraston kielteiset turvapaikanpäätökset mm. maasta poistamiseen liittyvä toimenpiteet³⁶.

Tutkielmassa ei erotella Rajavartiolaitoksen sisä- tai ulkorajoilla kohdattuja rikostutkintoja tai käsitellä kansalaisuuksia, turvapaikanhakijoiden yksityisyydensuoja huomioiden. Poliisin kohtaamat ja tutkimat valtionrajarikokset ja väärennysrikokset turvapaikanhakijoiden tapauksissa on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Rikoslain mukaista rekisterimerkintärikosta, väärennysaineiston hallussapitoa ja väärän henkilötiedon antamista ei käsitellä tässä tutkielmassa.

Rikosoikeudellinen prosessi, johon kuuluu valtionrajarikoksen sekä väärennysrikoksen tutkiminen, kuuluu Suomessa Rajavartiolaitokselle tai poliisille. Rajavartiolaitos tutkii käytännössä ulkorajoilla kohtaamansa ja tapahtuneet tapaukset, ja poliisi tutkii sisärajoilla ja sisämaassa kohdatut tapaukset. Alueelliset viranomaisten yhteistyösopimukset sekä yhteiskunnan kulloinen tila voivat kuitenkin vaikuttaa tutkintavastuiden jakoon sekä määrittellä tarkemmin tutkintavastuut.

³¹ Rajavartiolaitos (578/2005), 2 luku

³² Rajavartiolaitos (578/2005), 1 luku 4 §

³³ Ulkomaalaislaki (301/2004), 6 luku 97 §

³⁴ Hallituksen esitys (28/2003) luku 2.11, kohta 7

³⁵ Ulkomaalaislaki (301/2004) 6 luku 97 §

³⁶ Ulkomaalaislaki (301/2004) 9 luku 151 §

Tarkastelun viitekehukseen sisältyy Yhdistyneiden kansakuntien pakolaissopimus ja Euroopan Unionin perusoikeuskirja sekä ihmisoikeussopimus. Edellä mainitut sopimukset sekä asiakirjat ovat suoraan Suomea valtioita velvoittavia asiakirjoja. Kyseisten sopimusten velvoittavuutta ja suhdetta kansallisiin lakeihin on sovellettu laajalti sopimusten ratifioinneissa maissa.

Tutkielman tavoitteena on luoda eheä kuva esitutinnan lakiperustasta ja kulusta valtionrajarikosten ja väärennysrikosten tutkinnasta turvapaikanhakijan tapauksessa. Yhteneväiset käytännöt lisäävät rikoksesta epäillyn oikeusturvaa ja tehostavat Rajavartiolaitoksen toimintaa.

1.2 Tutkielman tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat muotoutuneet kirjallisuuskatsauksen pohjalta.

Tässä alakappaleessa käsitellään tutkielman raportoimisen kannalta tärkeimmät tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymyksiin vastaamalla saavutettiin tutkielman tavoite, joka raportoitiin.

Pääkysymys 1:

Mitä esitutkinta sisältää valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen esitutkinnassa turvapaikanhakijan tapauksessa?

Tukikysymys 1:

Millä perusteella tutkinta päätetään?

Tutkimuskysymys 2:

Millä laajuudella esitutkinta suoritetaan valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen esitutkinnassa turvapaikanhakijan tapauksessa?

Tukikysymys 1

Missä tapauksissa tutkinnan päättää tutkinnanjohtaja?

Tukikysymys 2

Missä tapauksissa tutkinnanjohtaja esittää syyttäjälle tutkinnan rajoittamisesta?

Tutkimusotteeksi on valikoitunut oikeusdogmaattinen tutkimusote sisällönanalyysin menetelmin. Empiirinen aineisto koostuu oikeuskirjallisuudesta, laista, ohjausasiakirjoista sekä haastattelututkimuksen aineistosta.

Oikeustieteiden soveltaminen ei ole mekaanista suorittamista vaan enemmänkin oikeuden harkintaa ja pohtimista. Oikeustieteen määrittelemisen humanististen tieteenalan alle on loogista. Oikeustieteen tarkoituksena ei ole tuottaa uutta tietoa vaan sen rooli tieteissä on metodologisesti tulkinnallinen ja kattaa monta humanistista tieteenalaa. Oikeusdogmatiikka, eli lainoppi, on perinteinen tapa tutkia voimassa olevaa oikeutta tulkinnan ja systematisoinnin kautta. Tulkinnalla tarkoitetaan käytännön soveltamista ja systematisoinnilla oikeussäännösten teoretisointia. Tulkinta ja systematisointi ovat oikeusdogmatiikassa teoreettisen ja käytännön lainopin vuorovaikutteisessa suhteessa.³⁷ Oikeusoppi selvittää mitä oikeus on, eli voimassa olevaa ja velvoittava oikeutta laista sekä oikeuslähteistä. Oikeusdogmatiikalle ominaista on tulkinta ja systematisointi lain sanoman selventämiseksi.³⁸

Hyvänä oikeustieteenä voidaan Ari Hirvosen mukaan pitää sellaista tutkielmaa, joka sisältää tutkijan omia havaintoja sekä panosta. Tutkielman pitää sisältää aiheesta uusia havaintoja tai tarkastelua sellaisesta näkökulmasta, josta sitä ei ole aiemmin tehty.³⁹ Tämä tutkielma sisältää yksityiskohtaista sekä aiemmin tutkimatonta tietoa tutkittavan aihepiirin osalta, joka on hankittu empiirisenä aineistona haastatteluiden muodossa.

Oikeusdogmatiikan kautta voidaan selittää noudatettavia periaatteita ja laintulkintaa. Tutkielman kannalta oleellista on esitutkinta- ja rikoslain vallitseva tulkinta. Voimassa oleva esitutkintalaki sisältää esitutkintaperiaatteita, jotka ovat suoraan tulkittavissa ja sovellettavissa esitutkinnassa. Esitutkintaperiaatteita, jotka käsitellään oikeusperiaatteina, ovat syyttömyysoletama, itsekriminointisuoja ja vähimmän haitan periaate.⁴⁰ Muissa laeissa on myös oikeusperiaatteita, jotka edellyttävät viranomaisilta tietynlaista toimintaa. Rajavartiolain 2 luvun 7a§:n, eli ”vähimmän haitan periaatteen” mukaan Rajavartiolaitoksen toiminta on oltava tarkoituksenmukaista ja oikein suhteutettua. Esimerkin mukaiset kirjaukset ovat laissa tavanomaisia eivätkä aiheuta ristiriitoja lainkäytössä.⁴¹

1.3 Tieteenfilosofia sekä tutkimusmenetelmät

Tutkielma noudattaa oikeusdogmaattista tieteenfilosofia siitä, miten lakia luetaan ja tulkitaan.

³⁷ Aarnio (1978), s. 50–55

³⁸ Hirvonen, (2011), s. 21–26

³⁹ Hirvonen, (2011), s. 18

⁴⁰ Launiala, (2013), s. 35

⁴¹ Vrt. esim. Rajavartiolaki (578/2005) 2 luku 7a§, Tullilaki (304/2016) 6 luku, 36 §, Poliisilaki (872/2011) 1 luku 4 §,

Lainopin kautta on mahdollista tuottaa korkealaatuista kirjoitettua lakia, joka on yksinkertaista käsitteellistä käytäntöön. Hyvin kirjoitettu laki on mahdollista tulkita kuten se on kirjoitettu. Hyvän lain kirjoittamiseen vaaditaan käsitteistö, joka ei oikein käytettynä jätä tulkinnanvaraakaan.⁴²

Lainoppi muodostuu normikannanottojen ja tulkintakannanottojen kautta. Normikannanotto on yleistys voimassa olevasta laista ja tulkintakannanotto on selittävä yleistys siitä, mitä normikannanotolla tarkoitetaan. Normikannanotto on yleensä lakikielen ilmaisu, ilmaisun merkitys tai molempien yhdistelmää. Oikeusnormilla tarkoitetaan vallitsevaa lakia, kun oikeusnormilauseella selventää, mitä oikeusnormilla tarkoitetaan. Oikeusnormi koostuu kahdesta seikasta, oikeusnormilauseesta ja ajatussisällöstä, joista muodostuu oikeusnormi, eli oikeustapa.⁴³

Oikeussääntöihin ominaista on normatiiviset ilmaisut. Oikeussääntö, eli oikeusnormi, on usein preskriptiivinen ilmaisu, joka ilmaisee miten asiat pitää olla, mitä ei saa tehdä ja mitä saa tehdä. Oikeusnormi voi olla myös kuvauksen kohteena kuten tapauksissa, jossa määritellään, mikä on sallittua. Esimerkkinä voidaan pitää taajaman liikennemerkkiä, joka ilmaisee tietynlaisen liikennekäyttäytymisen kuten liikennesopeuden taajamassa.⁴⁴

Normin rakenteeseen ominaista on, että siihen sisältyy kaavamaisesti tosiasiakuvaus, velvoittava tekijä, ja seuraamuskuvaus. Normiväitteet, jotka voidaan käsittää lainopin lauseina, ilmoittavat tai kuvaavat jotain normista. Normiväite on itsessään kuvaileva lause, joka edesauttaa normin soveltamista yhdessä tulkintalauseiden kanssa.⁴⁵

Lain lukemiseen kuuluu perinteisesti tulkinta ja systematisointi, joka selvittää sitä, mikä on vallitseva laki.⁴⁶ Lain systematisointiin kuuluu normien järjestäminen eri lähteistä kokonaisuudeksi. Nämä määrittelevät oikeudet, velvoitteet ja seuraamukset ja sitoo käsitteitä yhteen tavalla, jota laki ei suoraan ilmaise. Systematisoinnin rakenteen osalta on oleellista, että asioiden yhteys havaitaan oikeudellisesta aineistosta. Mikäli systematisoinnin yhteydessä jää jokin oleellinen asia huomioimatta, on vaarana, että oikeutta ei tulkita tarpeeksi laajasti. Systematisointi on myös keino löytää asianmukaiset tutkimusta koskevat säännökset ja hahmottamaan kokonaiskuva tutkittavasta oikeusdogmaattisesta aiheesta.⁴⁷

⁴² Aarnio, (1978), s. 58–60

⁴³ Hirvonen, (2011), s. 21–26

⁴⁴ Aarnio, (1978), s. 62–65

⁴⁵ Aarnio, (1978), s. 65–71

⁴⁶ Hirvonen, (2011), s. 21–24

⁴⁷ Aarnio, (2011), s. 71–91

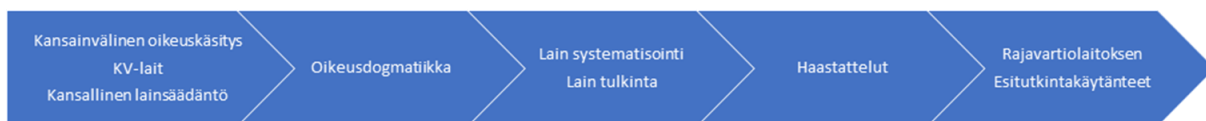
Haastattelututkimuksen osalta aineisto tarkasteltiin seuraavista näkökulmista:

- Aineiston eheyden tarkastettiin ja eheyttä seurattiin jatkuvasti
- Analyysi laadittiin mahdollisimman yksityiskohtaiseksi
- Omat ennakoasenteet huomioitiin aineistoa analysoidessa⁴⁸

Haastatteluaineiston käsittely tapahtui seuraavalla menetelmällä: Aineiston keruu, aineiston purkaminen (koodaus), aineiston uudelleenjärjestely (teemoittelu), tulkitseminen tyypeiksi ja tuloksien kirjaaminen raporttiin.⁴⁹ Menetelmä käsitellään tarkemmin haastatteluiden käsitteilyn yhteydessä.

Tutkielma on lainopillinen tutkimus ja sitä tukee laadullinen tutkimus koska tutkittava aihe kuvailee tosielämän tapahtumia ja siihen liittyviä päätöksentekoja.⁵⁰ Haastattelututkimuksen osalta kysymykset muodostuivat aineistoanalyysin perusteella. Luoduista haastattelukysymyksistä tehtiin pilottihaastattelu koehenkilölle. Pilottihaastattelun tarkoituksena oli selvittää, oliko käytetyt menetelmät ja tekniikat sopivia tutkielman pääkysymyksiin vastaamiseksi.

Tutkielman viitekehys on esitetty kuviossa 3. Tutkielman perustana on kansainvälinen oikeuskäsitys, kansainväliset lait ja sopimukset sekä kansallinen lainsäädäntö. Ilmiötä on tutkittu oikeusdogmatiikan keinoin sisältyvän lain systematisoinnin ja tulkinnan kautta. Haastattelut toivat reaali maailman tilanteen tutkittavaan aiheeseen. Molempia menetelmiä yhdistäen tuotettiin havainnot ja johtopäätökset Rajavartiolaitoksen esitutkintakäytännöistä.

Kuvio 3. Tutkielman viitekehys

⁴⁸ Yin, 2016, s. 184–185

⁴⁹ Sama, s. 185–187

⁵⁰ Sama, s. 3–5

Haastattelut olivat puolistrukturoituja yksilöhaastatteluita. Kyseinen haastattelumalli sopii tietyn rajatun aihepiirin haastattelumenetelmäksi, kun haastatellaan asiantuntijoita. Haastattelukysymyksiä ei toimitettu etukäteen, mutta kuvaus tutkielman tarkoituksesta toimitettiin haastateltaville. Haastateltaville toimitettiin haastatteluajankohtia sovittaessa tietolomake haastattelusta. Tietolomakkeessa ilmeni kuvailu tutkielman aihepiiristä, haastateltavan oikeuksista olla suostumatta haastatteluun, lopettaa haastattelu koska tahansa, evätä haastatteluaineiston käyttö tutkimuksessa, haastatteluaineiston säilytys sekä tieto, mistä tutkielman tulokset voi saada haltuunsa, kun tutkielma on valmistunut. Haastattelut tehtiin nimettöminä siten, että haastateltavat eivät ole tunnistettavissa. Mikäli haastateltava oli tunnistettavista litteroidusta aineistosta, ne anonymisoitiin tunnistettavuuden osalta.⁵¹ Haastattelu toteutettiin kasvokkain Rajavartiolaitoksen toimipisteillä tutkinnanjohtajan esittämässä paikassa, paikat olivat tutkinnanjohtajien toimistoja tai Rajavartiolaitoksen hallinnoimia kokoustiloja. Haastattelut nauhoitettiin litterointia varten. Nauhoitteet säilytettiin lukitussa tilassa tutkijan hallussa sekä hävitettiin tutkielman arvosanan julkistamisen jälkeen ja tähän liittyvän uudelleentarkastamiseen liittyvään valitusajan umpeuduttua.

Haastatteluiden perusteella tutkija sai hyvän ja syventävän kokonaiskuvan tutkittavasta aiheesta. Litteroitu aineisto analysoitiin myöhemmin kuvailtavalla tavalla.

1.4 Laadullinen tutkimus

Tämä kappale kuvailee tutkielman viitekehystä, eli oikeusdogmaattista tutkimusta laadullisin menetelmin.

Perinteinen fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote on oikeusdogmatiikan kannalta tarkoituksenmukainen tapa tulkita oikeudellista aineistoa, kuten myös aiheeseen liittyvää haastatteluaineistoa. Fenomenologis-hermeneuttisella tutkimusotteella tarkoitetaan, että ihminen toimii tarkoituksenmukaisella tavalla, kaikella toiminnalla on jokin merkitys sekä siihen, että ihminen on yhteisöllinen. Tutkimusotteelle ominaista on myös asioiden ymmärtäminen ja tulkinta.⁵² Lain tutkiminen fenomenologisella tutkimusotteella on tarkoituksenmukaista myös oikeusdogmaattisesta näkökulmasta. Fenomonologia perustuu oletukseen, että lait on säädetty tarkoituksenmukaisesti ja päämäärätietoisesti ja taustalla on päämäärä, joka on haluttu lopputulos. Lakien lopullinen päämäärä on säädellä toimintaa yhteiskunnan toimivuuden takaamiseksi. Oikeusdogmatiikan perustuessa lain systematisointiin ja tulkintaan, tämän tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu näistä kahdesta tieteenfilosofiasta täydentäen toi-

⁵¹ Hyvärinen, ym. 2017

⁵² Tuomi ja Sarajärvi, 2018 s. 36 - 38

nen toistaan. Fenomonologia selittävänä filosofiana haastatteluissa ja oikeusdogmatiikka empiirisen aineiston systematisoinnissa ja tulkinnassa.

Fenomonologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa on useasti lähtökohtana esiymmärrys, eli jonkin asteinen tietämys tutkittavasta aihepiiristä. Tässä tapauksessa tutkija on toiminut Rajavartiolaitoksen palveluksessa vuodesta 2004 ja työskennellyt suurimman osan virkaurastaan rajatarkastus ja eri rikostorjunnan tehtävissä. Tietynlainen esiymmärrys on siis saavutettu tutkijan elämän ja käytännön kokemuksen kautta. Haastateltaviksi on valittu Rajavartiolaitoksen tutkinnanjohtajia, joilla on tutkittavasta aiheesta vankka esiymmärrys aihepiiristä ja syventävää tietoa yksityiskohdista. Fenomonologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on käsitteellistää tässä tapauksessa myös tutkinnanjohtajien käsityksiä tutkittavasta aiheesta. Tutkielman luotettavuuden kannalta on hyvä huomioida ennakoasenteet ja subjektiivisuus tutkittavasta aiheesta huomioiden tutkijan aikaisempi kokemus aiheen parissa. Tutkielman luotettavuuden parantamiseksi on työvaiheet dokumentoitu yksityiskohtaisesti. Analysoinnin osalta merkittävimmäksi arvioitu haastatteluaineisto sisällytettiin taulukoituna tai lainauksina tutkielmaan.

Fenomonologis-hermeneuttisen tiedon rakentuminen pohjautuu usein hermeneuttiseen kehään, joka luo systemaattisesti uutta tietoa. Hermeneuttista kehää käytetään tämän tutkielman rakenteellisena viitekehyksenä.

Kuvio 4 tutkimuksen rakenteellinen viitekehys

Tutkielman lähtökohtana oli alkutieto, jonka perusteella tehtiin alustava tutkimussuunnitelma tutkittavasta aiheesta. Tutkija on työskennellyt kyseisen aihealueen piirissä, joten tosielämän käytänteet ovat lähtötietona tutkimuksen asettelulle. Kirjallisuuskatsauksen perusteella muodostettiin tutkimustehtävä sekä tutkimustehtävään vastaavat tutkimuskysymykset. Tutkimussuunnitelma saatettiin loppuun ja jalostettiin perustaksi tutkimusraportille. Kirjallisuuskatsauksen perusteella tehtiin kerätylle aineistolle laadullinen sisällönanalyysi, jonka perusteella valikoitui tutkielman kannalta olennaisimmat aiheet. Kirjallisuuskatsauksen ja siitä tehdyn sisällönanalyysin perusteella tarkennettiin tutkimuskysymyksiä ja siten myös teemat asiantuntijahaastatteluita varten.

Haastattelut olivat asiantuntijoille tehtäviä puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Teemahaastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanasta sanaan parhaimman luotettavuuden saavuttamiseksi. Litteroinnin jälkeen haastattelut koodattiin, teemoitettiin ja tutkimuskysymyksiä parhaiten vastaaviksi kokonaisuuksiksi. Tutkimusraportissa tutkitaan lakia oikeusdogmatiikan keinoin ja haastatteluaineisto on tutkittu sisällönanalyysin keinoin.

Hermeneuttisen kehän viimeisenä vaiheena laadullinen sisällönanalyysi ja haastatteluaineisto analysoitiin keskenään synteesin muodostamiseksi. Molempien menetelmien havainnot ja tulokset kirjattiin omissa luvuissa. Synteesiluvussa asia käsiteltiin kokonaisuutena ja etsittiin mahdollisia ristiriitoja teorian ja käytännön välissä. Synteesiluvun havainnot kirjattiin erikseen ja niistä johdettiin johtopäätökset.

Hermeneuttisen kehän käyttämisen etuna on, että lisätietoa on mahdollista tuottaa saturoimalla, mikäli tutkimus ei tuota tutkielman kannalta tarpeellista tietoa esimerkiksi (esim.) haastattelukierroksen jälkeen tai haastatteluiden jälkeen ilmenee aihetta tutkia jotain tiettyä aihepiiriä tarkemmin.

1.5 Haastattelututkimus osana laadullista tutkimusta

Tutkielman oikeusdogmaattista tarkastelua täydensi haastattelut. Haastattelut kohdentuivat kolmen raja- ja merivartioston tutkinnanjohtajaan. Nämä tutkinnanjohtajat edustivat tutkittavan alan asiantuntijuutta. Yleisenä sääntönä asiantuntijuudesta on pidetty sellaisia henkilöitä, jotka omaavat tiedon tutkittavasta aiheesta, jota muilla ei ole, tai vain hyvin harvoilla on.⁵³ Tutkinnanjohtajat voidaan nähdä käytännön asiantuntijoina, koska heillä on asiantuntijuutta

⁵³ Hyvärinen, ym. 2017, s. 216

sekä vaikutusvaltaa oman työskentelynsä kautta. Tutkinnanjohtajat omaavat ajantasaisen tiedon lain toimeenpanemisen käytännöistä ja poikkeustapauksista.⁵⁴

Puolistrukturoitu teemahaastattelu tuotti tutkielman empiirisen aineiston haastateltavilta. Haastattelukysymykset olivat ennalta määritettyjä aihepiirejä ja kysymykset mahdollistivat haastateltavien valita näkökulman aiheeseen osittain itse.⁵⁵ Haastattelut tehtiin kasvokkain kaikkien kolmen raja- ja merivartioston haastatteluihin valituille tutkinnanjohtajille.

Haastatteluihin valmistautuminen tapahtui vaiheittain. Pohjatyö koostui kirjallisuuskatsauksesta, aineistoanalyysistä, tutkimuskysymyksiä muotoilusta, haastateltavien kartoittamisesta sekä pilottihaastattelusta. Haastattelukysymykset ovat suoraan johdannaisia tutkimuskysymyksille ja näiden päämääränä on vastata tutkimuskysymyksiin. Lähtökohta oli, että haastattelukysymykset antavat samankaltaisen tiedon, joka on saatu aineistoanalyysistä, mutta syventäen tätä käsitystä. Syventävä käsitys tiedosta on mahdollista saada juuri siten, että haastateltavat kertovat miten lakia on sovellettu ottaen huomioon maan tavan sekä oikeuskäytänteet ja parhaimmat kokemukset.

Ennen haastattelua tutkija anoi tutkimusluvan Rajavartiolaitokselta. Tutkimusluvassa haettiin oikeutta haastatteluihin ja pyydettiin nimeämään haastateltavat tutkinnanjohtajat Suomenlahden merivartiostosta, Kaakkois-Suomen rajavartiostosta sekä Länsi-Suomen merivartiostosta. Haastatteluihin pyydettiin nimenoman operatiivisessa työssä toimivia tutkinnanjohtajia, jotka ovat päivittäisessä työssään tutkittavan aiheen kaltaisissa tapauksissa tutkinnanjohtajina. Haastattelut koostuivat yhdelle nuoremmalle tutkinnanjohtajalle pilottihaastatteluna sekä viidestä tutkinnanjohtajan haastatteluista Länsi-Suomen merivartiostosta, Suomenlahden merivartiostosta ja Kaakkois-Suomen rajavartiostosta. Haastatteluiden tavoitteena oli 12 haastateltavaa, mutta pilottihaastattelu sekä viisi varsinaista haastattelua toteutui.

Viisi haastateltavaa voidaan nähdä tarpeeksi edustavana otantana, kun kyseessä on Pro Gradu-tutkielma ja haastateltavina on asiantuntijoita. Rikostutkinnassa toimiva tutkinnanjohtajia on tutkielman kohteena olevissa vartiostoissa vähän, joten viisi haastateltavaa voidaan pitää edustavana määränä. Pienempi joukko haastateltavia mahdollisesti myös kattavamman aineiston analyysin, tarkemman työskentelyn esim. tarkan litteroinnin.⁵⁶

⁵⁴ Ks. esim. Hyvärinen ym. 2017, s. 217–218.

⁵⁵ Ks. esim. Hyvärinen ym. 2017, s. 220–221.

⁵⁶ Tuomi, Sarajärvi, (2018) kohta 3:4

Yinin mukaan suuri haastattelumäärä ei ole ainoa tapa lisätä tutkielman luotettavuutta. Haastattelun rakenne, johdonmukaisuus ja ennakoasenteiden huomioiminen haastattelussa parantaa haastatteluiden luotettavuutta.⁵⁷ Pilottihaastattelu osoitti, että haastattelun rakenne oli toimiva sisällöllisesti sekä ajallisesti. Nauhoituskalusto oli tutkijalle ennestään tuttu, eikä nauhoituksissa ilmennyt ongelmia haastatteluiden aikana. Ensimmäisten varsinaisten haastatteluiden jälkeen tehtiin alustava arvio, ovatko haastattelut tarkoituksenmukaiset ja vastaavatko ne tarpeeksi kattavasti tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisten haastatteluiden jälkeen, todettiin, että tutkimuskysymykset ovat johdonmukaiset ja tarpeeksi tarkkarajaiset haastatteluiden teemoiksi. Pilottihaastattelulla oli merkittävä vaikutus varsinaisten haastatteluiden onnistumiselle. Haastattelut jatkettiin muissa vartiostoissa tämän jälkeen. Haastattelujen yhteydessä kerrottiin haastateltaville, että tehdään tarvittaessa toinen haastattelukierros. Haastateltaville esitys toisesta haastattelukierroksesta sopi, mutta sille ei ollut tarvetta.

Haastateltaville kerrattiin ennen haastattelua heidän oikeutensa haastatteluun liittyen suostumuslomake lukien tarpeellisin osin⁵⁸. Haastattelut nauhoitettiin ja tehtiin litteroinnit jatkoanalyysia varten. Haastateltavien kanssa ei keskusteltu ennen haastattelua tutkielman sen hetkisiä havainnoista johdattelun välttämiseksi.

1.6 Haastatteluiden analysointi

Tutkimuksen rakenteelliseen viitekehykseen ensimmäiseen kohtaan liittyy vahvasti tutkijan lähtötiedot tutkittavasta aihepiireistä, tuntemus turvapaikanhakuprosessista, valtionraja- sekä väärennyksrikoksen esitutkintaprosessista ja näiden välisestä oikeudellisesta suhteesta. Kansallisissa sekä kansainvälisissä oikeuslähteissä näiden prosessien välinen ero on varsin tarkkaan rajattu ja ero on merkittävä. Turvapaikanhaku on kansainvälisesti tunnustettu hyvin vahvaksi oikeudeksi, kun taas valtionraja- sekä väärennyksrikos ovat maailmanlaajuisesti tuomittavia rikoksia, mutta silti joissain tapauksissa anteeksi annettavaa. Tutkimuksen alkutietojen perusteella tehtävän kirjallisuusanalyysin perusteella, luotiin lähtökohtatilanteen tutkittavasta aiheesta sekä syvennettiin tutkijan käsitystä tutkittavan aiheen teoreettisesta nykytilasta. Teoreettisen nykytilan perusteella, luotiin tutkimuskysymykset alakohtineen ja toteutettiin haastattelut Raja- ja merivartiokoulun hyväksymän tutkimuslupahakemuksen antamien määreiden mukaisesti. Aineisto analysoitiin ja etsittiin merkittäviä poikkeamia ensimmäisen vaiheen analyysiin sitoen synteessin muodostamiseksi.

⁵⁷ Yin, 2016, s. 95–99

⁵⁸ Liite 1, suostumuslomake

2 OIKEUSDOGMAATTINEN TARKASTELU

Tämä luku sisältää tutkittavan aiheen kannalta oikeusdogmaattisen systematisoinnin ja tulkitsemisen valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen osalta. Oikeusdogmaattinen tarkastelu on tehty käsitteiden kautta ja kappaleen lopussa käsitellään havainnot ja tulokset oikeusdogmaattisesta tarkastelusta.

3.1 Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitos on sisäministeriöön kuuluva virasto, joka vastaa rajojen valvonnasta, meripelastuksesta sekä muista sen lakisäätteisistä tehtävistä. Rajavartiolaitoksen tehtäviä suorittaa yhdeksän hallintoyksikköä: Rajavartiolaitoksen esikunta, Raja- ja Merivartiokoulu, Vartiolen-
tolaihue, Länsi-Suomen merivartiosto, Suomenlahden merivartiosto, Kaakkois-Suomen rajavartiosto, Pohjois-Karjalan rajavartiosto, Kainuun rajavartiosto sekä Lapin rajavartiosto.⁵⁹ Rajavartiolaitoksen esikuntaan sisältyy henkilöstöosasto, oikeudellinen osasto, raja- ja meriosasto, teknillinen osasto sekä suunnittelu- ja talousyksikkö. Rajavartiolaitoksen esikunta toimii myös sisäministeriön rajavartio-osastona ja noudattaa näissä tehtävissä sisäministeriön työjärjestystä.⁶⁰

Rajavartiolaitoksen tehtäväkenttä on laaja ja kategorisoituu rajaturvallisuuden alle. Rajavartiolaitos hoitaa myös muita erikseen säädettyjä tehtäviä sekä toimenpiteitä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Rajavartiolaitoksen laajaa tehtäväkenttää kuuluu myös poliisi-, pelastus-, tullin-, ensihoidon- ja sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviä.⁶¹ Rajavartiolaitoksen tutkintavastuut poikkeavat kuitenkin poliisin vastuihin verraten. Poliisi on yleistutkintaviranomainen ja tutkii tarvittaessa myös muille esitutkintaviranomaisille määrättyjä rikoksia. Rajavartiolaitos, tullin ja puolustusvoimat eivät tutki toisille viranomaisille lakiin määrättyjä tutkintavastuussa olevia rikoksia kuin poikkeustapauksissa.⁶²

Rajavartiolaitoksen tehtäviin rikostorjunnassa kuuluu rikosten ennaltaehkäiseminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen yksin tai yhdessä muun viranomaisen kanssa. Rajavartiolaitoksesta tuli nykymuotoinen esitutkintaviranomainen vuonna 2005 rajavartiolain uudistuksen yhteydessä. Aiemmin Rajavartiolaitoksen esitutkintaoikeus oli suppe-

⁵⁹ Valtioneuvoston asetus Rajavartiolaitoksesta (651/2005) 3 luku 9 §.

⁶⁰ Valtioneuvoston asetus Rajavartiolaitoksesta (651/2005) 2 luku 3 §.

⁶¹ Rajavartiolaki (578/2005) 1 luku 3 §.

⁶² Ks. Laki rikostorjunnasta Tullissa (623/2015) 2 luku 1 §; Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 2 luku 4 §; Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014) 5 luku § 27

ampi. Rajavartiolaitos tutkii yhtenä esitutkintaviranomaisena omaan toimivaltaansa kuuluvia rikoksia.⁶³

3.2 Rikostorjunta Rajavartiolaitoksessa

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa säätelee laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa. Laki määrittelee toimet rikosten estämisestä, paljastamisesta, selvittämisestä sekä syyteharkintaan saattamisesta. Rajavartiolaitoksen tarkentavat ohjeet, jotka on määritelty Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan pysyväisasiakirjassa ”Rajavartiolaitoksen rikostorjunta; RVLPAK C.4”, myöhemmin RVLPAK C.4.⁶⁴ RVLPAK C.4 ei kuitenkaan määrittele miten Rajavartiolaitokselle tyypilliset tapaukset tulisi käsitellä esitutkintaprosessissa.

Rikoksen estämisellä tarkoitetaan RVLPAK C.4 mukaan:

”toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa”.

Rikoksen paljastamisella tarkoitetaan RVLPAK C.4 mukaan:

”toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko rikoksen esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty”

sekä RVLPAK C.4 mukaan: ”rikoksen selvittämisellä rikoksen esitutkintaa”

Rikostorjunnalla tarkoitetaan tässä tutkielmassa laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksen mukaisesti, estämistä, paljastamista ja syyteharkintaan saattamista. Sama laki määrittää myös valtionrajarikoksen sekä väärennysrikoksen osalta toimivallan tutkia kyseisiä rikoksia. Rajavartiolaitoksella ei ole toimivaltaa tutkia kaikkia rikoslain mukaisia rikoksia, kuten esim. poliisilla on. Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikokset ovat määritelty tarkemmin laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa.

⁶³ Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 2 luku 3 – 5 §.

⁶⁴ RVLPAK C.4:n käyttö on osittain suojaustaso IV, tässä tutkielmassa ei käsitellä ko. pysyväisasiakirjan suojaustason tietoa, ainoastaan julkista tietoa.

3.3 Rikosoikeudellinen prosessi

Rikosoikeuden funktioina voidaan käsitellä rikoksesta syytetyn rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen ja tämän oikeusturvan suojeleminen. Rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen sisältää oikeusjärjestelmän mahdollisimman tarkoituksenmukaisen käytön rikoksesta rankaisemiseksi. Oikeusturvavastuun näkökulmasta asian lähestyminen tapahtuu rikoksesta epäillyn oikeusturvan kautta. Molemmat lähestymistavat ovat aiheellisia, huomioiden kuitenkin näiden välinen tasapaino.⁶⁵ Erityisesti tämän tutkielman aihe koskettaa vahvasti molempia näkökulmia, mahdollisimman tehokkaan rikoksen tutkimisen ja rikoksesta epäillyn oikeusturvan toteutuminen. Väärennys- ja valtionrajarikokseen syyllistyminen turvapaikkaa hakeakseen, on verrattavissa osittain rikoslain mukaisen pakkotilaan-⁶⁶ Perustuslain (731/1999) ja rikoslain (39/1889) mukaan, rikoksesta tuomitsemiseksi teon on oltava tekohetkellä lain mukaan rangaistavaa⁶⁷.

Rikosprosessin päävaiheet koostuvat neljästä osasta alkaen esitutkinnasta, edeten syyteharkinnan kautta oikeudenkäyntiin ja rangaistuksen täytäntöönpanoon. Rikosprosessi ei luonnollisesti ole aina eheä kokonaisuus, vaan se voi keskeytyä kaikissa vaiheissa. Esitutinnan keskeyttäminen on mahdollista esim. tutkinnanjohtajan lain suomin toimenpitein, syyttäjä voi keskeyttää rikosprosessin syyteharkinnan yhteydessä, tuomioistuin voi todeta vastaajan syyttömäksi ja viimeisessä vaiheessa, eli rangaistuksen täytäntöönpanossa täytäntöönpano voi keskeytyä asianomistajan ollessa tavoittamattomissa.

Kuvio 5 rikosprosessin päävaiheet

3.4 Esitutkinta ja esitutkintayhteistyö

Esitutkinta käsittää tässä tutkielmassa Esitutkintalain 805/2011 mukaisen käsitteistön rikoksen esitutkinnasta.

- 1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat;

⁶⁵ Launiala (22.06.2016), s. 225.

⁶⁶ Rikoslaki (39/1889) 4 luku 5 §.

⁶⁷ Perustuslaki (731/1999) 2 luku 8 §, Rikoslaki (39/1889) 3 luku 1 §

2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi;

3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; ja

4) suostuuko asianomistaja ja aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.⁶⁸

Esitutinnan tarkoituksena on rikoksen teon ja kulun selvittäminen, sekä rikokseen liittyen kaikkien asianosaisten vaatimukset. Lisäksi esitutkinta mahdollistaa rikoksella viedyn omaisuuden palauttamisen sekä mahdollistaa asianomistajille kuuluvan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemisen. Esitutinnan valmistelun jälkeen tulee olla koostettu sellainen lopputuote, että syyteharkinta ja asianomistajien etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti siten, että todistelut voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai ratkaista kirjallisessa menettelyssä. Rikokset ovat lakiin kirjattuja tekoja, jotka ovat kiellettyjä. Kielletystä teosta on kirjattu seuraamus ja esitutkinnalla selvitetään tekoon liittyvät seikat asian oikeuskäsittelyä tai rangaistuksen määräämiseksi.

Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjälaitoksen välillä on vahva esitutkintayhteistyö. Syyttäjä on käytännössä esitutkinnan tilaaja. Esitutkinnan perusteella syyttäjä päättää, nostaako hän syyteen tuomioituimen päätettäväksi vai ei. Syyttäjällä on täten vahva ohjaus esitutkinnan toimitamiseen.⁶⁹ Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan pysyväisasiakirjassa on mainittu, että ”Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisemaa esitutkintayhteistyötä koskevaa ohjetta noudatetaan sellaisenaan rikosasian käsittelyssä Rajavartiolaitoksessa.”. Kyseisellä virkkeellä viitataan Valtakunnansyyttäjänviraston ohjeeseen VKVS julkaisusarjaan 7/2014.

⁶⁸ Esitutkintalaki (805/2011) 1 luku 2 §

⁶⁹ Sama 5 luku 1 3 §

3.5 Esitutinnan lopettaminen ja päättäminen

Esitutinnan lopettaminen ja päättäminen ovat esitutkintalaissa tarkkarajaisesti säädettyjä toimenpiteitä. Esitutinnan aloittamiselle on oltava lainmukainen peruste, kuten myös päättämiseksi ja lopettamiseksi. Esitutkintalain 3 luku 11 § määrittää, että ”Esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä.” Tietyissä tapauksissa nuorien tekemistä rikosasioissa esitutkinta on toimitettava kiireellisenä. Lain kirjaus asettaa siis vaatimuksen, että esitutkinta on päätettävä, kun esitutkinta on toimitettu. Esitutkinta on toimitettava alusta loppuun ilman aiheetonta viivästyä esitutinnan päättämiseksi.⁷⁰

Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen on säädetty Esitutkintalain 3 luvussa 9 §:ssä seuraavasti:

”Esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.

Jos viranomaisen sen perusteella, mitä muussa laissa säädetään, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikoksesta epäillyn saattamiseksi syytteeseen, esitutkinta toimitetaan kuitenkin vain erityisestä syystä.”

Tässä pykälässä tarkoitetut päätökset tekee tarvittaessa tutkinnanjohtaja.”⁷¹

Kyseisen lainkohdan mukaan, tutkinnanjohtaja tekee päätöksen, mikäli odotettavissa on korkeintaan sakkotuomio, teko on kokonaisarvostelun mukaan vähäinen eikä mahdollisella asianomistajalla ole vaatimuksia. Kyseisen pykälään on mahdollista myös soveltaa esitutkintalain 10 luvun ja 3 § mukaista kirjallista tai suullista huomautusta. Huomioitavana seikkana, että laissa todetaan, että rikos on tapahtunut ja moitittavuus on vähäinen.

Esitutinnan rajoittamisesta on säädetty Esitutkintalain 3 luvun 10 §:ssä. Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, että esitutkintaa ei toimiteta. Syyttäjällä on myös oikeus päättää, että jo aloitettu esitutkinta lopetetaan. Syyttäjän oikeudesta nostaa tai olla nostamatta syyte ja rajoittamisen perusteista on tarkemmin säädetty laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa

⁷⁰ Esitutkintalaki (805/2011) 3 luku 11 §.

⁷¹ Esitutkintalaki (805/2011) 3 luku 9 §.

(689/1997). Syyttäjän oikeus nostaa syyte tai olla nostamatta syytettä koskee vain ja ainoastaan syyttäjää.⁷²

3.6 Tutkinnanjohtaja

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) on määritelty Rajavartiolaitoksen tutkinnanjohtajaksi henkilön, joka on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkinnanjohtajan koulutusvaatimuksista säädetään tarkemmin asetuksella.⁷³ Rajavartiolaitoksen pidättämiseen oikeutetut virkamiehistä säädetään pakkokeinolaissa seuraavasti:

Rajavartiolaitoksen päällikkö ja apulaispäällikkö, Rajavartiolaitoksen esikunnan raja- ja meriosaston osastopäällikkö, Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö, apulaisosastopäällikkö, rikostorjuntayksikön yksikönpäällikkö, rajavartiolylitarkastaja, ylitarkastaja, rikosylitarkastaja ja rikostarkastaja, rajavartioston ja merivartioston komentaja ja apulaiskomentaja, rajavartioston ja merivartioston rajatoimiston ja meritoimiston päällikkö, Suomenlahden merivartioston Helsingin rajatarkastusosaston päällikkö ja varapäällikkö sekä vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, joka on saanut tutkinnanjohtajalle Rajavartiolaitoksessa säädetyn koulutuksen ja jonka Rajavartiolaitoksen tai sen hallintoyksikön päällikkö on määrännyt tutkinnanjohtajaksi.⁷⁴

Tutkinnanjohtajan rooli esitutkinnassa on merkittävä, hän johtaa esitutkintaa sekä määrää käytettäväksi tai laatii esityksen tarkoituksenmukaisesta pakkokeinojen käytöstä tuomioistuimelle.⁷⁵ Esitutkinnan osalta, tutkinnanjohtaja määrittelee millä laajuudella esitutkinta tehdään, sekä tarvittaessa ohjaa rikostutkintaa sen selvittämiseksi, mitä on tapahtunut.

Esitutkintalaki säätelee, että esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja, joka on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Esitutkintalaissa on määritelty poikkeukset, milloin tutkintaa voi johtaa muu virkamies, kuin pidättämiseen oikeutettu virkamies. Esitutkintalaissa on myös säädetty tapauksista, milloin tutkinta yhteensovitetaan isompien rikoskokonaisuuksien osalta tutkinnan yleisjohtajalla, joka yhteensovittaa tutkinnat. Tutkinnan yleisjohtajalla on perusmuotoiset pidättämiseen oikeutetun tutkinnanjohtajan oikeudet, mitä tulee pakkokeinoihin.⁷⁶

⁷² Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) 1 luku

⁷³ Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 1 luku 9 §.

⁷⁴ Pakkokeinolaki 806/2011 2 luku 9 §

⁷⁵ Pakkokeinolaki (806/2011) esim.8 luku § 17 ja 29 §.

⁷⁶ Esitutkintalaki (805/2011) 2 luku 2 §.

3.7 Väärennysrikos

Väärennysrikos on kirjattu rikoslakiin seuraavasti:

”Joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena, on tuomittava väärennyksestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”⁷⁷

Väärennyksestä on kirjattu perusmuotoisen väärennyksen lisäksi lievä väärennys, törkeä väärennys ja väärennysaineiston hallussapito. Väärennys eri asteisena luokitellaan teon suunnitelmallisuuden, laadun ja merkittävyyden perusteella ja rangaistusasteikko on sakosta enintään neljä vuotta vankeutta. Rikoslain mukaan vääränä todistuskappaleena pidetään esim. matkustusasiakirjaa, joka näyttää erehdyttävästi alkuperäiseltä ja aidolta matkustusasiakirjalta. Väärennetty matkustusasiakirja on todistuskappale, jota on muokattu joltain osin johtamaan todistelun kannalta tiedon vastaanottajaa harhaan.⁷⁸

Väärennösrikokseen liittyen lakiin ei ole kirjattu erikseen turvapaikanhakijaan liittyviä normi-ilmaisuja. Mikäli turvapaikanhakija on syylistynyt väärennysrikokseen, häneen kohdistetaan tavanomainen esitutkintaprosessi alusta loppuun. Tutkinnanjohtajalla on pääsääntöisesti vaihtoehtona päättää tutkinta saattamalla asia syyttäjälle tai tehdä asiasta rajoitusesitys syyttäjälle.

Väärennysrikoksen lopettaminen tai päättäminen turvapaikanhakijan tapauksessa on esitutkinnan kannalta monitahoinen. Tapauksesta on olemassa KKO:n ennakkopäätös vuodelta 2013, joka vaikuttaa rikosprosessissa. Tutkinnanjohtajalle jää päätettäväksi, tekeekö hän esittämisesityksen syyttäjälle vai päättääkö hän esitutkinnan toimittamalla asian syyttäjälle. Rajoittamisesitys tulee käytännössä kyseeseen, jos rikoksesta epäilty on esim. vastuuvapausperusteiden nojalla syylistynyt tekoon.

3.8 Valtionrajarikos

Valtionrajarikos on kirjattu rikoslakiin seuraavasti:

- 1) ylittää tai yrittää ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa matkustusasiakirjaa, viisumia, oleskelulupaa tai matkustusasiakirjaan rinnastettavaa muuta

⁷⁷ Rikoslaki (39/1889) 33 luku 1 §.

⁷⁸ Rikoslaki (39/1889) 33 luku 1 – 7 §.

asiakirjaa tai muualta kuin luvallisesta maahantulo- tai maastalähtöpaikasta tai vastoin lakiin perustuvaa muuta kieltoa kuin maahantulokieltoa,

2) muuten rikkoo rajan ylittämistä annettuja säännöksiä tai

3) oleskelee tai liikkuu rajavyöhykkeellä tai ryhtyy siellä kiellettyyn toimeen rajavartiolaiton 51 §:n vastaisesti tai ilman mainitun lain 52 §:ssä edellytettyä lupaa.⁷⁹

Valtionrajarikoksesta on kaksi tekemuotoa, lievä ja perusmuotoinen. Lievästä valtionrajarikoksesta on säädetty sakkorangaistus. Perusmuotoisesta valtionrajarikoksesta on säädetty sakkorangaistus tai enintään vuosi vankeutta. Valtionrajarikoksesta on kirjattu rikoslakiin seuraavasti koskien turvapaikanhakemista:

Lievä valtionrajarikos voidaan käsitellä suppeassa menettelyssä, mikäli yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti teosta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Suppean menettelyn edellytyksenä on myös, että tutkittava rikos on yksinkertainen ja selvä⁸⁰. Rajavartiolaiton kirjaa lievästä valtionrajarikoksesta sakon tai rangaistusvaatimuksen itse, kun taas valtionrajarikos on aina esitutkittava rikos.

Valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, joka 1 momentissa tarkoitettun teon johdosta käännytetään tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa. Valtionrajarikoksesta ei tuomita myöskään ulkomaalaista, joka on tehnyt 1 momentissa tarkoitettun teon sen vuoksi, että hän on ollut 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettun ihmiskaupan kohteena.⁸¹

Tämä poissulkee valtionrajarikoksesta tai lievästä valtionrajarikoksesta tuomitsemisen silloin, kun henkilö hakee pakolaisuuden perusteella turvapaikkaa. Pakolaisuudelle on oma määritelmänsä lähteestä riippuen, tässä tutkielmassa turvapaikanhakijalla tarkoitetaan ulkomaalaislain (301/2004) 1 luvun 3§ mukaista tulkintaa, joka määrittää seuraavasti:

10) pakolaissopimuksella pakolaisten oikeusasemaa koskevaa yleissopimusta (SopS 77/1968);

⁷⁹ Rikoslaki (39/1889) 17 luku 7 §.

⁸⁰ Esitutkintalaki (805/2011) 11 luku 14 §

⁸¹ sama.

- 11) pakolaisella ulkomaalaista, joka täyttää pakolaissopimuksen 1 artiklan vaatimukset;
- 12) pakolaisasemalla asemaa, joka myönnetään pakolaiseksi tunnustetulle ulkomaalaiselle;
-
- 14) turvapaikalla pakolaiselle turvapaikkamenettelyssä myönnettävää oleskelulupaa.⁸²

Lakia on tulkittu siten, että turvapaikanhaku on tarkoituksenmukainen syy olla tuomitsematta valtionrajarikoksesta⁸³. Laki ei ota kantaa esitutkintaprosessiin turvapaikanhakijan tapauksessa. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa 31/2002 vp on kuitenkin otettu kantaa laillisuusperiaatteista siten, että tekoon syylliseksi saa katsoa vain sellaisesta teosta, joka on laissa määritetty rangaistavaksi.⁸⁴ Esitutkinnan päättäminen toimittamalla asia syyttäjälle syyteharkintaa varten päättää käytännössä prosessin, mikäli turvapaikanhakija on syylistynyt valtionrajarikokseen hakeakseen kansainvälistä suojelua.

Valtionrajarikoksen kohdalla mainitaan rikoslaissa, että turvapaikan hakemisen perusteiden on oltava pakolaisuuteen perustuvia. Rikoksen esitutkinnan arvioimiseen ei kuulu turvapaikanhaun perusteiden tutkiminen, joten täyttä näyttöä pelkästään rikostutkinnalla on hankala esittää puolesta tai vastaan. Turvapaikanhakuun liittyy hallinnollinen käsittely, jossa otetaan vastaan turvapaikanhakemus ja hakemus käsitellään Maahanmuuttoviraston toimesta. Maahanmuuttoviraston päätös on valituskelpoinen ja kaikki oikeusasteet läpikäynyt valitusprosessi voi kestää vuosia. Näin ollen, hallinnollinen prosessi ei tue rikosoikeudellista prosessia siinä kysymyksessä, että onko turvapaikkaa haettu pakolaisuuteen perustuen. Esitutkinnan periaatteiden mukaisesti, esitutkinta on tehtävä tasapuolisesti, selvittäen rikosta vastaan ja puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Lähtökohtaisesti rikoksesta epäiltyä koskee syyttömyysolettama, eli *favor defensionis* – periaate, epäselvissä tapauksissa sovelletaan *in dubio pro reo* -sääntöoikeutta⁸⁵.

⁸² Ulkomaalaislaki (301/2004) 1 luku 3 §

⁸³ KKO 2013:21 (861/2011) *Ennakkotapauksessa käsitellään pakolaisen oikeusasemaa ja väärennysrikosta, asian käsittelyssä todetaan, ettei ole perusteltua rangaista väärennyksestä henkilöä, joka pakolaisuuden perusteella hakee Suomesta turvapaikkaa tai oleskelulupaa.*

⁸⁴ Perustuslakivaliokunnan lausunto 31/2002 vp, PEVL 31/2002 – HE 44/2002 vp

⁸⁵ Jokela, 2008, kappale 1.4.3. *favor defensionis* periaate on syytetyn suosimisen periaate, johon kuuluu myös syyttömyysolettama. *In dubio pro reo* -sääntö on tuomioistuimen objektiivisuusvelvollisuus ja epäselvien seikkojen arviointivelvollisuus syytetyn eduksi.

Valtionrajarikoksen osalta on tulkinnallista, että onko henkilö syyllistynyt rikokseen, jos tämä on syyllistynyt valtionrajarikokseen hakeakseen turvapaikkaa tai oleskelulupaa pakolaisuuteen perustuen. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaan rikos on teko, josta on kirjattu rangaistus⁸⁶. Korven (2018) Pro Gradu tutkielmassa ilmenee, että raja- ja merivartiostoissa on ollut tutkielman tekohetkenä vuonna 2018 poikkeavia käsityksiä. Osa rajavartiostoista ei ole aina kirjannut rikosilmoitusta ja osa on aina kirjannut rikosilmoituksen turvapaikanhakijan tekemästä valtionrajarikoksesta. Tutkinnan päättämisestä tai lopettamisesta on myös ollut eriävät käytänteet. Osa vartiostoista on käyttänyt tapauskohtaista harkintaa, osa on aina lopettanut esitutkinnan tutkinnanjohtajan toimenpitein ja osa päättänyt esitutkinnan lähettämällä asian syyttäjälle syyteharkintaa varten.⁸⁷ Syyttäjän velvollisuudesta nostaa syyte epäilystä rikoksesta on kirjattu lakiin siten, että tämän on nostettava syyte, mikäli se on laissa säädetty rangaistavaksi. Vastavuoroisesti syyttäjän velvollisuus on tehdä syyttäjättämisspätös, mikäli teko ei ole laissa säädetty rangaistavaksi.⁸⁸

Rikoslain kirjauksen mukaan valtionrajarikos ei ole tuomittava teko, mikäli ulkomaalainen hakee pakolaisuuden perusteella turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa. Tulkinnallisesti voidaan siis todeta, että valtionrajarikos on rangaistava teko myös siinä tapauksessa, että turvapaikanhakija on tähän syyllistynyt. Suomen sitoutuminen pakolaissopimukseen kuitenkin estää henkilön tuomitsemisen, vaikka teko on sinänsä rangaistava.

3.8 Pakolaisuus, turvapaikanhakija, kiintiöpakolainen, siirtolainen

Pakolaisella on oikeusasema, joka on tunnustettu Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksessa vuonna 1951. Turvapaikanhakija on henkilö, joka on saapunut kohdemaahan hakemaan pakolaisasemaa ja hänen on mahdollista saada kansainvälistä suojelua sekä tämän perusteella myönnettävä oleskelupa. Kiintiöpakolainen taas on Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestön määrittelemä henkilö. Kiintiöpakolainen ei ole voinut ensimmäisessä turvapaikkamaassaan asettua asumaan ja hänet uudelleen sijoitetaan kotouttamista varten toiseen maahan. Siirtolainen määritellään henkilöksi, joka on muiden syiden kuin turvapaikan takia muuttanut maasta toiseen.⁸⁹

⁸⁶ Perustuslaki (731/1999) 2 luku 8 §, rikoslaki (39/1889) 3 luku 1 §

⁸⁷ Korpi (2018) 4:3

⁸⁸ Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) 1 luku 6 6a §

⁸⁹ Eveliina Lyytinen, Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa, Siirtolaisuusinstituutio, 2019, Turku, Painosalama OY

”Turvapaikkaoikeus = poliittista vainoa vieraaseen maahan paenneelle myönnetty oikeus saada oleskella maassa mahdollisista luovutuspyynnöistä huolimatta.”⁹⁰

Turvapaikanhaku on kansainvälisin sopimuksin säädelty ja sopimustekstit ovat implementoitu myös Suomen perustuslakiin perusoikeudeksi. Ulkomaalaislaissa turvapaikka käsitetään seuraavasti: ”turvapaikalla pakolaiselle turvapaikkamenettelyssä myönnettävää oleskelulupaa”⁹¹.

Turvapaikanhaku on huomioitu rikoslain pykälässä koskien valtionrajarikosta seuraavasti: ”Valtionrajarikoksesta *ei tuomita* joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.”⁹²

Lakikohta on muodostettu siten, että se sisältää sanktionormin, joka muodostaa myös primaarinormin, eli valtionrajarikos on kielletty teko. Poikkeuksellisesti kohta sisältää myös sanktionormin kumoavan primaarinormin, joka sallii teon, mikäli pakolaisuuden perusteella haetaan turvapaikkaa.⁹³

Valtionrajarikoksen kohdalla kirjattu tuomitsematta jättäminen voidaan tulkita siten, että rikos on tapahtunut mutta tuomioistuim ei siitä voi rangaista. Perustuslakiin on kirjattu seuraavasti: ”rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava”.⁹⁴ Esitutkinta aloitetaan, kun on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Valtionrajarikoksen kohdalla tämä täyttyy, kun henkilö on saapunut maahan esim. väärinnettä matkustusasiakirjaa käyttäen. Henkilön hakiessa turvapaikkaa valtionrajarikoksen yhteydessä, tämä aiheuttaa sen, että valtionrajarikoksesta tulee esitutkintaviranomaisen aloittaa esitutkinta rikoksen selvittämiseksi. Esitutkinta aloitetaan myös sellaisissa tapauksissa, joissa henkilö ei hae turvapaikkaa. Esitutkinnan valmistuttua tutkinnanjohtajalle jää käytännössä vaihtoehdoksi päättää esitutkinta saattamalla asia syyttäjälle syyteharkintaa varten tai lopettaa esitutkinta laatimalla asiasta esitutkinnan rajoittamisesitys syyttäjälle.

Siitä seikasta tutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, onko tuomitsematta jättäminen rangaistus itsessään, vai ei. Rikoksen epäillyn asemassa voidaan itsessään pitää rangaistuksena koska valtiovalta voi määrätä esim. saapua kuulusteluun ja olemaan läsnä asian selvittämiseksi. Asian käsittely eri oikeusasteissa on pidetty ylimääräisenä kuormituksena, eritoten jos asia rat-

⁹⁰ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/turvapaikkaoikeus?source=suggestion>

⁹¹ Ulkomaalaislaki (301/2004) 1 luku 3 §.

⁹² Rikoslaki (39/1888) 17 luku 7 §

⁹³ Tapani ym. (2022) luku 5.2.1 ja kuten Lappi-Seppälä (2000), Frände (2012) ovat olleet eri mieltä.

⁹⁴ Perustuslaki (39/1889) 6 luku 12 §

kaistaan vastaajan eduksi.⁹⁵ Oleellista on kuitenkin esitutkinnan kautta selvittää, mitä on tapahtunut.

Turvapaikan hakeminen on oikeus alusta loppuun. Turvapaikkaa hakeva henkilö voi peruuttaa hakemuksensa omaehtoisesti Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle, vastaanottokeskuksen johtajalle tai apulaisjohtajalle.⁹⁶

3.9 Yhteenveto oikeusdogmaattisesta tarkastelusta

Valtionrajarikos tapahtuu siinä vaiheessa, kun henkilö ylittää tai yrittää ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa ja hyväksyttyä asiakirjaa tai henkilö muutoin rikkoo rajan ylitykseen liittyvää säädäntöä tai oleskelee ilman lupaa rajavyöhykkeellä. Huomioitavana seikkana rikoslain laissa on, että henkilöä ei kuitenkaan tuomita rangaistukseen, mikäli teko on johtunut siitä syystä, että henkilö on tullut Suomeen hakemaan turvapaikkaa. Valtionrajarikoksen enimmäisrangaistus on vuosi vankeutta ja siitä johdosta, asiasta tulee aloittaa esitutkinta.⁹⁷

Väärennys on rikoslain mukaan: ”Joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteen taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena, on tuomittava väärennyksestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”⁹⁸ Väärennysrikoksen osalta tilanne on vastaavanlainen rikoksen anteeksiannettavuuden osalta turvapaikanhakijan tapauksessa, vaikka laissa ei erikseen ole asiasta säädetty. KKO:n ennakkopäätöksen mukaan, mikäli henkilö on syyllistynyt väärennykseen ja väärennys on ollut keino hakea turvapaikkaa, häntä ei tuomita rangaistukseen. KKO on todennut, että henkilö täyttää turvapaikkaa hakiessaan pakolaissopimuksen 31 artiklan 1 kohdan kun hän hakee turvapaikkaa maahan saapuessaan. Pakolaissopimuksen 5 luku, 31 artiklan mukaan sopimusvaltio ei ryhdy rankaisemaan henkilöä, joka on syyllistynyt laittomaan toimintaan saapuakseen hakemaan välitöntä turvapaikkaa.⁹⁹

⁹⁵ Tapani ym. (2022) luku 5.2.1 ja kuten Lappi-Seppälä (2000), Frände (2012) ovat olleet eri mieltä.

⁹⁶ Ulkomaalaislaki (301/2004) 6 luku 95 b §

⁹⁷ Rikoslaki (39/1888) 17 luku 7 §

⁹⁸ sama, 33 luku 1 §

⁹⁹ Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (77/1968) 5 luku 31 art.

Kun henkilö on saapunut Suomeen laittomasti ja esitutkintaviranomaisella on epäily siitä, että rikos on tapahtunut, tulee asiasta aloittaa esitutkinta. Esitutkinnan päämääränä on selvittää tapahtuman kulku riittävin osin. Rangaistusvastuusta vapauttaminen ei lähtökohtaisesti tarkoita sitä, että asiasta ei suoriteta esitutkintaa koska asia tulee selvittää tarpeellisilta osin tekoolosuhteet, rikoksen laadulla edellyttämällä tavalla, asianosaiset, aiheutettu vahinko sekä mahdollinen hyöty sekä syyteharkintaan ja rangaistusta varten tarvittavat seikat.

Esitutkinnan aloittaminen on kirjattu lakiin siten, että kun on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut, aloitetaan rikoksen esitutkinta. Esitutkinnan yhteydessä on kuitenkin mahdollista, että tutkinnan aikana selviää valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen lisäksi muitakin rikoksia olosuhteiden selvittämisen yhteydessä.

Esitutkintaviranomaisilla on käytännössä esitutkintalain mukaan esitutkintapakko joitain poikkeuksia lukuun ottamatta.¹⁰⁰ Esitutkinta voidaan jättää tutkinnanjohtajan päätöksellä toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisissa tapauksissa, joissa rikoksesta epäilylle ei ole odotettavissa sakkorangaistusta ankarampaa rangaistusta.¹⁰¹

Tapauksessa, jossa henkilö on syyllistynyt valtionrajarikokseen ja väärennysrikokseen saapessaan Suomeen, tulee esitutkintaviranomaisen aloittaa esitutkintalain mukainen esitutkinta tapauksen selvittämiseksi sekä syyteharkintaa ja rangaistuksen määräämistä varten. Vallitsevan oikeuskäytännön ja pakolaisartiklan soveltamisen mukaan, jos henkilö hakee turvapaikkaa syyllistyttyään rikokseen, häntä ei tulla tuomitsemaan. Turvapaikanhaku on ihmis- ja perusoikeus ja rikos on tapahtunut välillisenä tekona mahdollistaakseen perusoikeuden. Kaikki lait eivät ole tasavertaisia ja lain hierarkia on monimutkainen. Käytännössä Suomessa perustuslaki on lain hierarkiassa korkeimmassa asemassa ja esim. rikoslaki on alempiarvoinen hierarkiassa. Tästä johtuen, rikoslaki ei pitäisi olla ristiriidassa perustuslain kanssa tai valtiollisten yleissopimuksien kanssa, jotka takaavat oikeuden hakea turvapaikkaa. Mikäli kyseisiä ristiriitoja ilmenee eri laissa, asia käsitellään oikeudessa. Oikeusasteet käsittelevät rikoslain ristiriitaisia tapauksia Suomessa käräjäoikeudessa, hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Vallitsevaan ristiriitatilanteeseen on olemassa ennakkopäätös vuodelta 2013, jossa korkeimman oikeuden päätöksessä viitataan pakolaissopimuksen 31 artiklaan ensimmäiseen kohtaan ja siihen, että henkilöä ei voida tuomita rangaistukseen hänen esitettyään väärän tai väärennetyn matkustusasiakirjan saavuttuaan Suomeen hakemaan turvapaikkaa.¹⁰²

¹⁰⁰ Esitutkintalaki (805/2011) 3 luku 3 §.

¹⁰¹ Sama, 3 luku 9 §.

¹⁰² KKO (21/2013)

Ennakkopäätöksen perusteella, tutkinnanjohtajalla on tällaisissa tapauksissa oikeus esittää esitutkinta rajoitettavaksi, tai päättää esitutkinta saattamalla asia syyttäjälle käsiteltäväksi. Laissa on tarkkaan määritelty tarkoituksenmukaisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta. Rajavartiolain mukaan ”Rajavartiolaitoksen tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti.”¹⁰³. Esitutkintalaissa on vastaavanlainen kohta vähimmän haitan periaatteesta: ” Esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi.”¹⁰⁴. Nämä kohdat kannustavat tutkinnanjohtajia toimimaan mahdollisimman tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Turvapaikanhakijan tekemästä valtionrajarikoksesta ei voida tuomita ja väärennysrikoksesta on olemassa KKO:n ennakkopäätös. Nämä ovat taustoja, joita vasten tutkinnanjohtajat joutuvat saattamaan syyttäjille asiat päätettäväksi.

On huomioitavaan, että turvapaikan haku ei välttämättä tarkoita sitä, että turvapaikanhakija olisi oikeutettu turvapaikkaan tai hän saisi suojelua Suomesta. Valtionrajarikoksesta ei kuitenkaan tuomita henkilöä, joka on pakolaisuuden perusteella hakenut turvapaikkaa tai oleskelulupaa tai henkilöä, joka karkotetaan tai käännytetään maasta. ¹⁰⁵

¹⁰³ Rajavartiolaki (578/2005) 2 luku 5 §.

¹⁰⁴ Esitutkintalaki (805/2011) 4 luku 5 §.

¹⁰⁵ Rikoslaki (39/1889) 7 luku 17 §.

3 HAASTATTELUT

Haastattelut oli sovittu tutkimusluvan mukaisesti ja haastattelut tehtiin tutkinnanjohtajille sopivina ajankohtina, kun tutkija oli kyseisessä hallintoyksikössä opintojen johdosta paikalla. Haastattelut tehtiin tapaamishaastatteluina tutkinnanjohtajien virkapaikoissa. Ennen haastattelua, haastateltaville toimitettiin tiedoksi suostumuslomake haastattelusta, joka sisälsi tutkielman tavoitteet, tutkimuskysymykset sekä haastateltavan oikeudet. Haastateltaville ilmoitettiin, että haastattelut kirjoitetaan puhtaaksi, toimitetaan haastateltavalle tarkastutettavaksi sekä analysoidaan ja käytetään tutkielmassa.

Haastattelut anonymisoitiin siten, että haastateltava ei ole tunnistettavissa. Haastattelut nauhoitettiin ulkoiselle tallentimelle, jota ei kytketä tietokoneeseen ja joka säilytetään lukitussa tilassa tutkijan käytössä. Haastattelut hävitetään tutkielman valmistuttua.

4.1 Haastatteluiden rakenne

Rajavartiostot valikoituivat sen mukaan, missä tutkitaan eniten väärennys ja valtionrajarikoksia, valikoiduissa raja- ja merivartiostoissa on myös tilastollisesti eniten tutkittavia rikosasioita. Haastattelun kohderyhmäksi valikoitui tutkinnanjohtajat sen perusteella, että heillä on lain mukaan oikeus päättää esitutkinta ja esittää tutkinnan rajoittamisesta syyttäjälle. Tutkinnanjohtajilla on myös vahvin osaaminen ja paras tilannekuva esitutkinnan nykytilasta. Haastatelluilla tutkinnanjohtajilla oli pitkä, vähintään yli kolmen vuoden kokemus Rajavartiolaitoksen tekemistä esitutkinnoista.

Haastattelut tehtiin syksyn 2022 aikana tutkijan sotatieteiden maisteriopintojen yhteydessä. Haastateltaville toimitettiin suostumuslomake ennen haastattelua. Suostumuslomake sisälsi perustiedot tutkimuksesta, haastateltavan oikeudet, miten haastattelumateriaali säilytetään, tutkimuksen julkisuus sekä haastatteluteemat.

Ennen haastatteluja, tehtiin yksi pilottihaastattelu tutkinnanjohtajalle, joka ei kuitenkaan osallistunut varsinaiseen tutkimukseen. Pilottihaastattelusta saadut havainnot tukivat päätöstä, että haastattelut tulisi olla yksilöhaastatteluja ja mielellään kasvokkain. Kasvokkain tehdyt yksilöhaastattelut olivat tarkoituksenmukaiset ja haastattelut itsessään oli kustannustehokkaasti tehty. Haastattelut tehtiin silloin kun sotatieteiden maisteriopinnot oli järjestetty kyseiselle alueelle tai paikkakunnalle.

4.2 Haastatteluaineiston käsittely ja analysointi

Nauhoitetut haastattelut litteroitiin Word -tekstinkäsittelyohjelmalla tutkijan toimesta. Nauhoitteet kuunneltiin 0.5 -kertaisella nopeudella kuulokkeilla ja kirjattiin Wordiin. Haastatteluista kertyi 42 sivua litteroitua tekstiä. Haastatteluaineisto käsiteltiin sen jälkeen, kun kaikki haastattelut oli tehty, etteivät aiemmat haastattelut vaikuttaisi myöhäisemmässä vaiheessa tehtävien haastatteluiden tuloksiin.

Haastatteluiden teemat eivät olleet yksiselitteisesti käsiteltävissä haastatteluaineistosta. Haastatteluiden pääkysymykset, eli teemat eivät esiintyneet haastatteluissa johdonmukaisesti, vaan ne ilmenivät eri muodoissa haastatteluiden aikana. Haastateltavat kertoivat, miten he kokevat ja näkevät kysytyistä teemoista. Vartiostokohtaisia eroja oli havaittavissa jo haastatteluiden aikana, joka johtui osittain erilaisista toimintaympäristöistä. Kaakkois-Suomen rajavartiostossa on vain vähän tapahtumia sisärajalla, kun taas Suomenlahden merivartiostossa ja Länsi-Suomen merivartiostossa on sisärajalla tapahtumia enemmän¹⁰⁶. Kaakkois-Suomen rajavartioston toimintaympäristöä leimaa myös pitkä rajaosuus Venäjän kanssa, johon liittyy maiden välinen rajavaltuutettujen toiminta¹⁰⁷. Haastatteluaineiston analysointi vaati työläämmän ja yksityiskohtaisemman analysointitekniikan kuin mitä yksinkertaisella päättelyllä olisi yksistään saavutettu. Tässä tutkielmassa käytettiin Yinin¹⁰⁸ (2016) viiden kohdan tekniikkaa.¹⁰⁹

Kuvio 6 haastatteluaineiston käsittely¹¹⁰

Haastattelut litteroitiin sanasta sanaan käytettävän aineiston mahdollisimman korkean luotettavuuden saavuttamiseksi. Litteroinnin jälkeen tutkija luki ja tutustui aineistoon ja teki alustavat koodaukset asiasisällön hahmottamiseksi Microsoft Wordin kommentoinityökalulla. Aineiston purkaminen tapahtui koodaamalla aineistosta lyhyitä kappaleita tai lauseita kuvaaviksi

¹⁰⁶ Sisärajalla tarkoitetaan Schengenin rajasäännösten mukaista määritelmää sisärajoista: Schengen-valtioiden välistä rajaliikennettä, joissa henkilöihin ei tavanomaisesti kohdisteta valvontaa. Määritelmä koskee myös lentoasemia ja satamia.

¹⁰⁷ Valtiosopimus 54/1998 Asetus Venäjän kanssa Suomen tasavallan ja Sosialististen neuvostotasavaltojen liiton välillä Suomen ja Neuvostoliiton välisellä valtakunnan rajalla noudatettavasta järjestyksestä ja rajatapahtumain selvittämisjärjestyksestä tehdyn sopimuksen muuttamisesta tehdyn pöytäkirjan voimaansaattamisesta

¹⁰⁸ Yin (2016), 184 – 203. Yin esittelemä analysointimalli on hyvin vastaavanlainen kuin Tuomen&Sarajärven (vuosi) kappaleessa 4:3:3 esittämä analysointimalli.

¹⁰⁹ sama s. 184 – 187

¹¹⁰ sama s. 186

lauseiksi tai sanoiksi ja kokoamalla kokonaisuus taulukkoon seuraava analyysivaihetta varten.¹¹¹

Taulukkoon kirjatut koodaukset luokiteltiin kuvaaviin kokonaisuuksiin, joista muodostettiin teemat. Teemoista muodostettiin päättelyllä aihepiiriä kuvailevat tyypit. Haastattelukysymyksiä teemoina käytettiin tutkielman tutkimuskysymyksiä, joten haastatteluiden tuloksissa havaittujen tyyppien luotettavuus voidaan pitää tutkielman kannalta hyvänä.

Aineisto tulkittiin Yinin (2016) esittämän kriteeristön mukaan¹¹²:

- Eheys (tulkinta on eheä kokonaisuus)
- Toistettavuus (tulkinta on toistettavissa)
- Empiirinen tarkkuus (tulkinta on aineistoa edustava)
- Arvoa lisäävä (tulkinta luo sellaista lisäarvoa, jota ei kirjallisuudesta ole saatavissa)
- Uskottavuus (onko tulkinta hyväksyttävissä muiden tutkijoiden parissa)

Koko kriteeristöä ei ollut kaikissa kohdissa täysimääräisesti käytettävissä, koska aineisto oli hyvin homogeenistä ja haastatteluiden teemat olivat voimakkaasti säädelty ja siten lakiin sidottuja aiheita. Merkittävimmät ja edustavimmat löydökset raportoitiin seuraavan kappaleeseen.

Analysoitujen havaintojen tulkitseminen tehtiin induktiivisella päättelyllä. Induktiivisella päättelyllä tarkoitetaan yksittäisistä havainnoista asian yleistämiseen.¹¹³ Litteroiduista haastatteluista tutkielmaan otetut lainaukset toimitettiin tiedonantajille tarkastusta varten ja tarvittavin osin selventämistä varten ennen raportointia.

4.3 Haastatteluiden tulos

Haastatteluista laaditut taulukot ja niiden perusteella tehty analyysi esitellään tässä alaluvussa. Tutkimuskysymyksiin sidotut teemat käsitellään alalukujen alalukuina luettavuuden parantamiseksi. Taulukoihin on liitetty aineiston kannalta edustavimmat lainaukset, koodaukset ja tyypittelyt. Merkittävimmät eroavaisuudet ja havainnot käsitellään tekstikappaleissa. Koko

¹¹¹ sama s. 186

¹¹² Yin (2016) 221

¹¹³ Sama s.99 100

analysointiaineisto pl. haastatteluaineisto on tutkielman liitteissä. Alalukujen alaluvuissa käsitellään havaitut tyypit yksitellen, sisältäen merkittävimmät havainnot.

4.3.1 Väärennysrikoksen ja valtionrajarikoksen esitutkinta turvapaikanhakijan tapauksessa.

Haastatteluiden ensimmäinen teema koski tutkinnanjohtajien käsityksiä väärennysrikoksen ja valtionrajarikoksen esitutkinta turvapaikanhakijan tapauksessa. Tyyppejä oli havaittavissa useita erilaisia, samankaltaisia sekä eriäviä.

Teksti	Koodi	Teema	Tyyppi
<p><i>"Esitutkinta valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen osalta ei saa poiketa millään tavalla, vaikka henkilö hakisi turvapaikkaa."</i></p> <p>(1)</p>			
<p><i>"Turvapaikanhakijan tapauksessa ei ole varsinaisesti esitutkintaan liittyen mitään lieventämisperusteita."</i></p> <p>(2)</p>	<p>Tasavertaisuus</p> <p>Esitutkinlain mukaisuus</p>	<p>Tarkoituksenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden huomioiminen rajavartiolaiton ja esitutkintalain periaatteiden mukaisesti.</p>	<p>Tutkinnanjohtajat näkivät, että valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen esitutkinta suoritetaan samalla tavalla, lakisääntä noudattaen, vaikka henkilö hakisi turvapaikkaa.</p>
<p><i>"Siinä selvitetään ensinnäkin ne asiat, mitä esitutkintalaissa edellytetään, -- Eli toimitetaan esitutkinta lain edellyttämässä laajuudessa."</i></p> <p>(3)</p>			

Taulukko 1 tutkinnanjohtajien näkemykset yhdenvertaisuudesta

Ensimmäisenä asiana teemaan liittyen 3 haastateltavaa aloitti keskustelun kertomalla, että esitutkintalaki ei erittele erikseen turvapaikanhakijalle poikkeuksia. Haastatteluissa kolme haastateltavaa esitti näkemyksensä, että turvapaikan hakemisella ei ole esitutkinnan tekemisen kannalta mitään vaikutusta. Heidän mukaan esitutkinta tehdään kuten sellaisissa tapauksissa, joissa henkilö ei hae turvapaikka. Haastateltava neljä kertoi seuraavaa, kun kysyttiin esitutkinnan tekemisestä valtioraja- ja väärennyserikoksien tapauksista: "Siihen ei ole kaiken kattavaa tyhjentävää vastausta mitä se joka kertaa pitää sisällään, se ei ole siinä mielessä määrämuotoinen, että se olisi aina sama."¹¹⁴ Haastateltava kuvaili, että esitutkintaa ei voida sisällöllisesti yleistää, vaan jokainen esitutkinta on käsiteltävä yksilöllisesti. Huomioitavaa on, että haastateltava otti kantaa esitutkinnan yleisiin periaatteisiin eri näkökulmasta kuin kolme muuta haastateltavaa. Haastateltava myös korosti esitutkinnan alkutilanteen monimuotoisuutta: "Alkutilanteessa on aika paljon ristiin ja lomittain meneviä rikosnimikkeitä ja mahdollisuuksia ja niitä täytyy siinä päivystystilanteen aikana haarukoimaan, eli muodostamaan käsitys kustakin tapauksesta erikseen, eli miten se olisi syytä ratkaista."¹¹⁵ Esitutkinta toteutetaan yhdenvertaisuutta kunnioittaen ja tapaukset käsitellään samoja lain sanelemia periaatteita noudattaen. Voidaan siis todeta, että henkilöt ovat samassa oikeudellisessa asemassa, mutta tapaukset käsitellään yksilöllisesti.

Haastateltavista kaksi kuvaili, että ennakkoasenteet leimaavat esitutkintaa valtiorajarikoksiin liittyen.

<i>Teksti</i>	<i>Koodi</i>	<i>Teema</i>	<i>Tyyppi</i>
<p><i>"Valtiorajarikoksen osalta rikoslain 17:7:3§:ssä otetaan kuitenkin huomioon, että henkilöä ei tulla tuomitsemaan, mikäli hän hakee turvapaikkaa Suomesta." (1)</i></p> <p><i>"Valtiorajarikosta ohjaa asenteet siitä, että henkilöä ei tulla kuiten-</i></p>	<p>Tapauksen lopputulos ennakoidaan.</p>	<p>Anteeksiantoperuste on kirjattu rikoslakiin seuraavasti: <i>"Valtiorajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, -- joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa -- Suomessa."</i>¹¹⁶</p>	<p>Valtiorajarikoksen osalta tutkinnanjohtaja näki, että asiasta ei tulla tuomitsemaan, mikäli kyseessä on turvapaikanhakija.</p>

¹¹⁴ Haastateltava 4

¹¹⁵ Haastateltava 4

¹¹⁶ Rikoslaki 39/1889 17 luku 7 §

<i>kaan syyttämään tehdystä rikoksesta." (1)</i>			
<i>"Normaalisti se menee niin, että se tapaus ei etene välttämättä syyteharkintaan tai sitten vaikka se menisi syyteharkintaan niin se turvapaikkahakemus aiheuttaa sen, että syyttäjät ei nosta siitä sitten syytettä, ennakoiden että tuomioistuim jättäisi tämän henkilön tuomitsematta näistä teoista. Erityisesti jos siinä on siis tällaisia hyväksyttävii syytä." (3)</i>	Syyttäjän rooli epäselvissä tapauksissa.		Valtionrajarikoksen osalta tutkinnanjohtaja näki, että asiasta ei tulla tuomitsemaan, mikäli kyseessä on turvapaikanhakija. Tutkinnanjohtaja arvioi hyväksyttävii syytä.

Taulukko 2 Tutkinnanjohtajien näkemyksiä ennakkoasenteista

Haastateltavat ilmaisivat asian siten, että turvapaikanhakijan tekemästä valtionrajarikoksesta ei seuraa syytteen nostoa, koska syyttäjät ennakoivat tuomioistuimen päätöksen, josta ei lain mukaan ei tulla tuomitsemaan. Huomiona, että haastateltava 1 mainitsi, että turvapaikkaa hakenutta ei tulla tuomitsemaan ja haastateltava 3 tarkasteli valtionrajarikoksen moitittavuutta hyväksyttävien syiden kautta. Valtionrajarikosta voidaan siis pitää hyväksyttävänä, mikäli henkilö on syyllistynyt valtionrajarikokseen hakiessaan Suomesta turvapaikkaa. Tapaukset, jossa turvapaikanhakija on syyllistynyt valtionrajarikokseen asettavat tutkinnanjohtajan asemaan, jossa tämä joutuu ennakoimaan tuomiokäytänteitä esitutkinnan toimittamisessa. Tutkinnanjohtajat ovat normaalisti päättäneet tutkinnan omana päätöksellä.

Tutkinnanjohtajat toivat haastattelussa esille, että valtionrajarikokseen ja väärennysrikokseen liittyvät ennakkoajatukset oheisrikollisuuteen. Varsinkin väärennysrikoksen osalta, pidettiin todennäköisenä, että tapauksiin liittyy jollain asteella laitonta maahantulon järjestämistä ja kytkökset mahdollisiin järjestäytyneisiin rikollisuuden organisaatioihin.

Teksti	Koodi	Teema	Tyyppi
<p><i>"Esitutkinnassa väärennösrikoksen osalta tutkinta tehdään perusteellisemmin kuin valtionrajarikoksen osalta, vaikka henkilö hakisi turvapaikkaa." (1)</i></p> <p><i>"Väärennys ja valtionrajarikoksen esitutkinnassa on huomioitava myös laitottoman maahantulon järjestäminen sekä muu oheisrikollisuus, huomioiden myös kansainvälinen ulottuvuus." (1)</i></p> <p><i>"-- siinä tulee sellainen rajaturvallisuus ja rikostorjunnan näkökulma ja intressi, mikä aiheuttaa sitten sen, että sitä asiaa selvitetään hiukan laajemmin kuin mitä laittoman maahantulon ja väärennetyn asiakirjan esittäminen tekoina edellyt-</i></p>	<p>Priorisoidaan tutkinta.</p> <p>Oheisrikollisuuden huomioiminen</p> <p>Piilorikollisuus</p>	<p>Tarkoituksenmukainen ja ennakoiva toiminta</p>	<p>Tutkinnanjohtaja näki, että tutkinta tehdään perusteellisemmin väärennösrikoksen osalta, kuin valtionrajarikoksen osalta.</p> <p>Tutkinnanjohtaja näki, että väärennys- ja valtionrajarikokseen esitutkinnassa on huomioitava mahdollisuus, että tapaukseen liittyy laitottoman maahantulon järjestämisrikos.</p>

<p><i>täisi." (3)</i></p> <p><i>" -- laittoman maahantulon järjestäminen tai ihmisten salakuljettaminen on sellaista piilorikollisuutta, joista ihmiset eivät yleensä tule tekemään rikosilmoituksia."(3)</i></p>			
---	--	--	--

Taulukko 3 Tutkinnanjohtajien näkemyksiä tarkoituksenmukaisuusperiaatteista

Haastattelussa ilmeni myös se, että tutkinnanjohtajat mieltävät Rajavartiolaitoksen rikostutkinnan keskittyvän Rajavartiolaitoksen lakisäätöihin tehtäviin. Haastateltava 3 kertoi, että rajaturvallisuus ja rikostorjunnalliset intressit ja näkökulma on läsnä esitutkinnan johtamisessa. Esitutkinnan suorittaminen rajaturvallisuus ja rikostorjunnallisten intresseihin nähden on siinä suhteessa erikoista, että esitutkintalaki ei erikseen määrittele, että rikostutkintaa pitäisi tehdä tietyn viraston omat intressit huomioiden. Rajavartiolaki, joka määrittelee mitä, miten ja missä tehtävät hoidetaan vaikuttaa kuitenkin vahvasti Rajavartiolaitoksen virkamiesten päätöksentekoon. Rajavartiolaitoksen tutkimat valtioraja- ja väärennyksrikokset liittyvät pääsääntöisesti myös ulkomailla tapahtuvaan tekoon, joten on luonnollista, että kansainväliset ulottuvuudet huomioidaan esitutkinnassa. Haastateltava 3 toteaa, että piilorikollisuus kuten laittoman maahantulon järjestäminen ovat sellaisia rikoksia, jotka yleensä havaitaan viranomais toiminnan kautta. Asianomistajat ilmoittautuvat harvemmin omaehtoisesti viranomaisille.

Haastateltava numero neljä piti esitutkinnan kannalta tärkeänä ja huomioitavana seikkana rikos- ja turvapaikkaprosessin rinnakkaisen roolin.

Teksti	Koodi	Teema	Tyyppi
<p><i>"Toisaalta siihen liittyy turvapaikka- asia, eli henkilö anoo näissä tilanteissa</i></p>	<p>Rikosprosessin ja turvapaikkaprosessin limittäisyys.</p>		<p>Tutkinnanjohtaja näki, että esitutkinnan luonne muuttuu, mikäli henkilö anoo turva-</p>

<i>turvapaikkaa, joka on hallinnollista tutkintaa." (4)</i>			paikkaa esitutinnan aikana ja että "anteeksiantoperusteet" vaikuttavat esitutkintaan.
<i>"Mutta toisaaltaan, se liittyy rikosprosessiin myös, eli sillä on vaikutusta rikosprosessin lopputulokseen sen henkilön omaa rikosepäilyä ajatellen, kun hän hakee turvapaikkaa niin siihen astuu peliin tällaiset anteeksiantoperusteet tai ainakin niiden harkinta." (4)</i>	Oikeudellinen punninta "anteeksianto"-perusteiden osalta		

Taulukko 4 Tutkinnanjohtajan näkemyksiä turvapaikanhaun ja rikostutkinnan rinnakkaisuudesta

Haastateltu tutkinnanjohtaja 4 näki, että turvapaikan haku muuttaa rikosprosessin kulkua. Valtionrajarikokseen kirjattu poikkeama, ettei turvapaikanhakija tule tuomita luo tilanteen, jonka haastateltava näkee anteeksiantoperusteena. Esitutkintalaki ei tunne anteeksiantoperusteita lieventävinä seikkoina tai muussa muodossa, mutta rikoslain neljäs luku sisältää normit vastuuvapausperusteista. Neljännen luvun vastuuvapausperusteet eivät vapauta tekijää kokonaan rikosvastuuta, vaan lieventävänä seikkana, joten rikoslain neljäntä lukua ei voida sellaisenaan soveltaa valtiorajarikokseen turvapaikanhakijan tapauksessa anteeksiantoperusteena. Rikoslain kuudennen luvun 12 § säättää rangaistuksen tuomitsematta jättämisestä. Kolmanteen kohtaan on kirjattu seuraavasti: "rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä anteeksiantettavaan tekoon rinnastettava" Tutkinnanjohtaja lienee viitannut tähän kohtaan, mutta kyseinen kohta koskee vain tuomioistuimen päätöstä jättää rangaistukseen tuomitsematta. Syyttäjän on mahdollista ennakoida tuomioistuimen ratkaisua syytteen noston yhteydessä.

Esitutkinta suoritetaan esitutkinnan periaatteita noudattaen. Haastateltava 4 kuitenkin pohti seuraavaa: "Eli tavallaan esitutkinnan tehtävä on selvittää se, onko siitä huolimatta, että henkilö on kenties anonut turvapaikkaa, että onko tämä sellainen asia, joka tulisi toimittaa syyttäjälle ratkaistavaksi vai onko tässä sitten olemassa sellaisia perusteita, että tämä pitäisi päättää kenties muilla keinoin kuten esim. rajoitusesityksellä."¹¹⁷ Tutkielman 2 kappaleeseen liittyen, tutkinta tulisi saattaa syyttäjän ratkaistavaksi sen sijaan, että tutkinnanjohtaja päättäisi tapauksen itse. Huomioitavana seikkana on, että syyttäjillä taas on syyteharkintaan liittyen laajempi velvollisuus punnita sitä, että nostaako syytteen vai ei ja oikeus päättää viime kädessä tuomitseeko vai eikö tuomitse.

Vartiostojen välisiä eroja oli havaittavissa. Haastateltava 5 totesi, että: "-- me toimitaan tässä asiassa mielestäni eri tavalla kuin -- väärennystapauksissa. Jos henkilö on esittänyt väärän matkustusasiakirjan, niin silloin me viedään eteenpäin, se menee syyttäjälle."¹¹⁸ Suomenlahden merivartiosto on päättänyt tapauksia tutkinnanjohtajan toimesta perustellen tutkinnan päättämiset. Asia käsitellään tutkielman myöhemmässä vaiheessa tarkemmin.

4.3.2 Esitutkinnan päättäminen ja lopettaminen valtionraja- ja väärennysrikostapauksissa

Ensimmäisen haastatteluteeman tukikysymyksenä kysyttiin millä perusteella esitutkinta päätetään valtionraja- ja väärennysrikoksen osalta. Haastateltavat kertoivat, miten aikaisemmin on tehty ja mihin toimintamalliin on siirrytty. Tutkinnanjohtajat myös taustoittivat laajasti, miten he ovat eri malleihin päätyneet ja perustelivat kantansa. Merkittävänä erona lienee alueelliset erot ja käsitykset siitä, miten ja mitä voidaan päättää tutkinnanjohtajan päätöksellä.

Haastateltavat totesivat, että valtionrajarikos ja väärennysrikos voidaan päättää monella tavalla. Huomionarvoista oli kuitenkin, miten päätökset on perusteltu ja mitä tutkinnanjohtajat ovat pohtineet ja miten he ovat päättäneet esitutkintoja omina päätöksinä.

Haastateltava 1 mukaan, aiemmin on käytetty tutkinnan lopettamiseen esitutkintalain 3 luvun 9 §:n mukaisesti.

"Tämän lisäksi on käytetty esitutkintalain 3 luvun :9 §:n, joka määrittää esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta, sellaisesta rikoksesta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa."¹¹⁹

¹¹⁷ Haastateltava 4

¹¹⁸ Haastateltava 5

¹¹⁹ Haastateltava 1

Haastateltava 4 kuitenkin pohti, että onko kyseistä lakikohtaa mahdollista soveltaa esim. valtionrajarikoksen kohdalla, kun olemassa on myös rikoslaissa mainittu lievä valtionrajarikos¹²⁰. Perusmuotoisena tehty valtionrajarikosta ei voida sellaisenaan pitää vähäisenä, koska laissa on erikseen säädetty lievistä valtionrajarikoksesta. Lievän valtionrajarikoksen osalta on kirjattu "-- kielletyn toimen laatu taikka muut rikokseen liittyvät seikat huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen vähäinen --"¹²¹. Tämä luo kysymyksen, pitäisikö turvapaikanhakijan tapauksessa valtionrajarikos tutkia lievänä valtionrajarikoksena? Mikäli ulkomaalainen henkilö ylittää rajan ilman siihen vaadittavia voimassa olevia ja maahan saapumiseen vaadittavia matkustusasiakirjoja ja täten syyllistyy todennäköisesti valtionrajarikokseen. Hän on teollaan rikkonut yleistä järjestystä. Vastaavasti, jos Suomen kansalainen saapuu maahan esim. toisesta Schengen valtiosta, hänen tapaus tutkittaisiin vallitsevien käytänteiden mukaisesti lievänä valtionrajarikoksena koska kokonaisuutena arvostellen tehty rikos pidetään vähäisenä. Yhdenvertaisuusperiaatteiden mukaisesti tietynlaiset tapaukset tutkitaan samalla tavalla. Ulkomaalaisten tapauksissa säännösten vastainen maahan saapuminen esitutkitaan perusmuotoisena valtionrajarikoksena ja esim. Suomen kansalaisten kohdalla lievänä valtionrajarikoksena. Suomen kansalaisten kohdalla perustuslakiin on kirjattu, että Suomen kansalaiset saavat aina saapua Suomeen¹²². Ulkomaalaisten osalta vastaavaa rikoslakiin kirjattu oikeus koskee pelkästään turvapaikanhakijoita. Tämän osalta on loogista, että luvallisesti maassa asuvien tai oleskelevien tapaukset tutkitkaan lievinä valtionrajarikoksina.

Haastateltavien mukaan esitutkintalain 10 luvun 2 § 2 kohtaa on ollut aiemmin käytössä, mutta sitä ei ole kaikkien mielestä pidetty parhaimpana vaihtoehtona. Haastateltava 2 kuitenkin pohtii, voiko esitutkintalain 10 luvun 2 § 2 kohtaa käyttää tapauksissa, joissa rikos on tapahtunut mutta henkilöä ei tuomita: "Periaatteessa siinä voidaan asettaa päätös kyseenalaiseksi koska rikos on tapahtunut, mutta henkilöä ei tulla seuraamusta määräämään."¹²³

Miten esitutkinta päätetään ja lopetetaan valtionraja- ja väärennyksrikoksien osalta?			
Teksti	Koodi	Teema	Tyyppi
"Jos kaikki esitutkintatoimenpiteet ovat tehty, niin käytetään esitutkintalain 10:2§:ä: esitutkinnan päättäminen,			Esitutkinta päätetään esitutkintalain 10 luvun:2 § mukaisesti saattamatta asiaa syyttäjälle, sillä pe-

¹²⁰ 39/1889 Rikoslaki 17 luku 7 a §

¹²¹ 39/1889 Rikoslaki 17 luku 7 a §

¹²² 731/1999 Perustuslaki 2 luku 9 §

¹²³ Haastateltava 2

<p><i>esitutkinta päätetään kuitenkin saattamatta asiaa syyttäjän käsittäväksi, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida kehtään vastaan nostaa syytettä. Nimenomaan tämän syytteen nostaminen valtiorajarikoksen pykälään peilaten." (1)</i></p> <p><i>"Tästä ollaan aikanaan keskusteltu syyttäjien kanssa paljonkin ja ollaan tuotu esille minikä tyyppisiä esitutkintoja -- ovat, tapausesimerkkien ja tapauksien yleisimpien seikkojen osalta. on todettu, että lopettamispäätös 10 luvun 2:2 kohta on validi tavanomaisissa tapauksissa." (2)</i></p> <p><i>"Eli kysymys on siitä, että se toistaiseksi haakee vielä linjaansa, että minkä teko tulkitaan vähäiseksi ja mikä ei. Jos nimikkeet ovat suoraan rikoslaista</i></p>	<p>Esitutkintalaki 10 luku 2 § soveltaminen</p> <p>Tulkinnallisuus ja epä-tietoisuus valinnoista.</p>		<p>rusteella, ettei rikosta ole tapahtunut tai ettei ketään vastaan voida nostaa syytettä.</p> <p>Esitutkintalaki 10 luku 2 § 2 kohta pidetään tutkinnanjohtajien mukaan sopivana vaihtoehtona.</p> <p>Tutkinnanjohtaja pohti kuitenkin, että rikos on tapahtunut ja esitutkinta on aloitettu mutta asia päätetään sillä, ette rikosta ole tapahtunut sillä perusteella, ettei henkilöä voida tuomita.</p> <p>Tutkinnanjohtaja näkee, että valtiorajarikoksen kohdalla on vaikeaa tulkita vähäiseksi, kun rikoslaki tunnistaa erikseen lievän valtioraja ja väärennysrikoksen.</p>
---	---	--	--

<i>lievä valtionrajarikos ja lievä väärennys, joista vuoden tuomita enintään sakkoa joka tapauksessa, nämä ovat selviä tapauksia, nämä voitaisiin kenties tulkita suoraan vähäisiksi. Jos se on perusmuotoinen valtionrajarikos ja väärennys niin siinä vielä, ainakin meidän yksikössä haetaan sitä linjaa." (3)</i>			
---	--	--	--

Taulukko 5. Tutkinnanjohtajien näkemyksiä esitutinnan päättämisestä ja lopettamisesta.

Haastateltava 2 pohti myös tutkinnanjohtajien ja syyttäjien välistä yhteistyön merkitystä: "--jos saataisiin syyttäjien kanssa sovittua jatkossa, että onko tämä meidän aiemmin toiminut menettely esitutkintalain 10 luku:2 § 2 kohta tietyissä tapauksissa edelleen validi, vai haluatteko, että me laitamme kaikista näistä poliisiasiaan tietojärjestelmässä rajoitusesitykset syyttäjille, jossa syyttäjä voi tehdä sitten päätöksen. Tähän ei ole vielä vastausta saatu, mutta asia on prosessissa."¹²⁴ Syyttäjien ja tutkinnanjohtajien välinen yhteistyöstä on kirjattu esitutkintalakiin ja siinä on maininta, että esitutkintaviranomainen ja syyttäjän tulee neuvotella yhteistyöstä¹²⁵.

4.3.3 Esitutinnan laajuus

Tutkinnanjohtajat näkivät, että esitutinnan laajuuteen vaikuttaa monen tekijän summa. Tutkinnanjohtajat perustelivat, että turvapaikanhaku ei vaikuta esitutinnan laajuuteen ja osa perusteli, että turvapaikanhaku vaikuttaa esitutinnan laajuuteen. Alla on perusteluja, esitutinnan laajuuteen liittyvään teemaan.

Millä laajuudella esitutkinta suoritetaan valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen esitutkinnassa turvapaikanhakijan tapauksessa?			
Teksti	Koodi	Teema	Tyyppi
<i>"Laajuuden osalta</i>			

¹²⁴ Haastateltava 2

¹²⁵ Esitutkintalaki (805/2011) 5 luku

<p><i>voidaan todeta vanhaa fraasin mukaisesti "ei väärennystä ilman lama" - eli kun väärennysrikos havaitaan, niin hyvin useasti väärennykseen liittyy laittoman maahantulon järjestäminen, jolloin tuo väärennysrikos tutkitkaan hyvin perusteellisesti sen selvittämiseksi, liittyykö asiaan laittoman maahantulon järjestäminen." (1)</i></p>	<p>Perusteellisesti LAMA-huomioiden</p>	<p>Tutkinnan laajuus perustuu tutkittavan rikoksen tyyppiin sitoen</p>	<p>Väärennysrikokseen nähdään usein liittyvän laittoman maahantulon järjestämistä, joka johtaa esitutkintaan, joka tehdään perusteellisesti.</p>
<p><i>"Ei sillä ole väliä, onko meidän rikoksesta epäilty turvapaikanhakija vai ei. Menettelyt ovat tismalleen samanlaiset. Puhuttaessa valtionrajarikoksesta, vaikka henkilö jää kiinni tultuaan rajanylityspaikkojen ulkopuolella Venäjältä Suomeen, niin ihan tismalleen samat tutkintatoimenpiteet meillä on ja se heijastelee ihan samalla tavalla rajavaltuutettujen</i></p>	<p>Yhdenvertaisuus</p>	<p>Yhdenvertaisuus</p>	<p>Tutkinnanjohtaja ei näe eroavaisuuksia oliko tekijä turvapaikanhakija vai ei.</p>

<i>viitekehukseen." (2)</i>			
<i>"Eli jos kysymyksessä on ulkorajalta tuleva tapaus, niin silloin se on ehkä korkeammalla prioriteetilla kuin sellainen, joka tulee sisärajalta." (3)</i>	Priorisointi	Priorisointi	Ulkorajaliikenteessä tapahtunut rikos nähdään tärkeämpänä, kuin sisärajaliikenteen tapaus.

Taulukko 6. Tutkinnanjohtajien näkemyksiä esitutkinnan laajuudesta.

Tutkinnanjohtaja 1 koki, että turvapaikanhakijan tekemään valtionraja- ja väärennysrikokseen liittyy usein laittoman maahantulon järjestämisrikos. Tutkinnanjohtajien näkemys valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen kytkökseen laittoman maahantulon järjestämiseen mahdollistaa perusteellisemmän esitutkinnan. Pakkokeinojen käytön osalta määrittää pakkokeinolain keinovalikoima. Väärennysrikoksen osalta on rangaistusmaksimi kaksi vuotta vankeutta, törkeän väärennyksen maksimirangaistus on neljä vuotta vankeutta¹²⁶. Valtionrajarikoksen osalta rangaistusmaksimi on vuosi vankeutta, joka rajoittaa pakkokeinovalikoimaa väärennysrikokseen nähden¹²⁷. Laittoman maahantulon järjestämisen osalta rangaistusmaksimi on väärennysrikoksen lailla kaksi vuotta, törkeänä tekemuotona rangaistusmaksimi on kuusi vuotta vankeutta¹²⁸. Valtionrajarikoksen maksimirangaistus ollessa lievempi kuin väärennysrikoksen rangaistusmaksimi, tämä vaikuttaa tutkinnanjohtajien käytössä olevaan pakkokeinovalikoimaan ja sen johdosta, myös tutkinnan syvyyteen ja laajuuteen.

Tutkinnanjohtaja 2 koki, että valtionrajarikoksen osalta ei ole merkitystä, hakeeko tämä turvapaikkaa vai ei, tutkinta suoritetaan samalla tavalla joka omalta osaltaan viittaa siihen, että kaikki kohdellaan yhdenvertaisesti. Huomattava on, että tutkinnanjohtaja 3 asetti ulkorajalla havaitun tapauksen korkeammalle tärkeysjärjestyksessä kuin sisärajalla tavattu tapaus. Tutkinnanjohtaja kertoi seuraavaa: "Tietyissä mielessä ulkorajan ylittäminen laittomasti on todennäköisempää, että siihen on osallistunut jonkun näköinen rikollisorganisaatio tai joku on auttanut tätä kyseistä henkilöä tulemaan laittomasti." (3). Haastateltava 5 tuki tätä näkemystä yleisellä tasolla erittelemättä tapauksia sisä- tai ulkorajalle: "Käytännössä meillä on pohjalla siinä se idea valtionrajarikoksesta, --, siinä täytyy olla joku liittymäpinta johonkin lama¹²⁹-juttuun --." (5) Tämä viittaa siihen, että rajalla tavattujen valtionraja- ja väärennysrikoksiin

¹²⁶ Rikoslaki 1889/39, 33 luku 1 – 2 §

¹²⁷ Rikoslaki 1889/39, 17 luku 7 §

¹²⁸ Rikoslaki 1889/39, 17 luku 8a §

¹²⁹ lama tarkoittaa tässä yhteydessä Rikoslaki 39/1889 17 luku 8 § laittoman maahantulon järjestäminen

nähdään järjestäytyneen rikollisuuden tai vähintäänkin laittoman maahantulon järjestäjän kytkeytyvän tekoon, joka suuntaa esitutkintaan tietyn laisten rikosten paljastamiseksi.

Tutkinnanjohtajien näkemykset esitutkinnan esittämisestä syyttäjälle rajoitettavaksi poikkesivat toisistaan.

4.3.4 Tutkinnanjohtajan rajoitusesitykset

Missä tapauksissa tutkinnanjohtaja esittää syyttäjälle tutkinnan rajoittamisesta?			
Teksti	Koodi	Teema	Tyyppi
<p><i>"Omaisuusrikokset kuten kätkemisrikokset tai sitten vaarallisiin esineisiin ja ampumaserikoksiin tapaukset, joihin liittyy jokin esine tai jollekin toiselle kuuluva omaisuus ovat sellaisia tapauksia, jotka voidaan esimerkiksi näytön puutteen tai omistajaa ei saada selville on mennyt rajoittamisesityksenä." (1)</i></p> <p><i>"Tässä on myös tällainen seikka, ettei lähdetä työllistämään turhaa syyttäjälaitosta. Syyttäjät kannustavat tutkinnanjohtajia tekemään itsenäiset päätökset tutkintojen päättämisistä ja rajoitusesityksiä on toivottu, tai esitetty, että niitä tulisi mahdolli-</i></p>	<p>Omaisuusrikokset</p> <p>Tuntematon tekijä</p> <p>Harvoin käytetty</p> <p>Itsenäiset päätökset</p> <p>Tarkasteltu kokonaisuus</p> <p>Syyttäjälaitosta kuormittava</p>	<p>Aiemmin harvemmin käytetty mutta varteenotettava vaihtoehto.</p> <p>Syyttäjälaitosta kuormittava verrattuna siihen, että tutkinnanjohtaja päättää tapauksen itse.</p>	<p>Esitutkinnan esittämien syyttäjälle rajoitettavaksi on aiemmin harvemmin käytetty keino. Esitutkinnan rajoittamisesitystä on käytetty lähinnä sellaisissa tapauksissa, missä asianomistaja tai rikoksesta epäilty on tuntematon.</p> <p>Esitutkinnan rajoittamisesitys nähdään syyttäjälaitosta kuormittavana verrattuna siihen, että tutkinnanjohtaja päättää itse tapauk-</p>

<p><i>simman vähän." (1)</i></p> <p><i>"Jos tutkinnanjohtaja ei itse pysty esitutkintaa päättämään. Käytännössä jos meillä ei ole tekijää tiedossa niin juttu menee keskeytykseen" (5)</i></p>			sen.
--	--	--	------

Taulukko 7. Tutkinnanjohtajien näkemyksiä rajoitusesityksistä

Osa tutkinnanjohtajista mielsivät, että esitys esitutkinnan rajoittamisesta sopii parhaiten tapauksiin, joissa ei ole asianomistajaa tiedossa, tai rikosta ei ole saatu selvitettyä. Osa haastateltavista näkivät, että esitutkinnan rajoittaminen tulisi kyseeseen tapauksissa, joissa rikoksesta epäilty on syyllistynyt valtionraja- ja väärennysrikokseen hakeakseen turvapaikkaa. Kustannusperusteet nähtiin myös yhtenä syynä tehdä esitys esitutkinnan rajoittamisesta. Esitutkinnan rajoittamista pidettiin myös syyttäjälaitosta kuormittavana ja syyttäjälaitokselta saadun palautteen perusteella tutkinnanjohtajien pitäisi vähentää syyttäjälaitoksen työkuormaa päättämällä itse esitutkinnat sen sijaan, että toimittaisi esitutkinnan syyttäjälle rajoitusesityksenä.

"Tietysti jos alkaa tulemaan prosessuaalinen, kustannus- tai seuraamusperustainen rajoittaminen käsiin, niin niissä tapauksissa. Ne ovat ne mitkä ensimmäisenä tulee mieleen, jos näyttää siltä, että työtunteja on paljon poltettu johonkin juttuun, mutta näyttää siltä, ettei etene niin ollaan esitetty rajoitettavaksi."¹³⁰

Tutkinnanjohtaja 3 näki, että esitutkinnan rajoittamista tulisi käyttää laajemmin turvapaikanhakijan tekemissä valtionraja- ja väärennysrikoksissa. Tutkinnanjohtaja esitti, että tapaukset, joissa tekoa ei voida pitää vähäisinä, kuten turvapaikanhakijan tekemä valtionrajarikos, menisi syyttäjälle ratkaistavaksi.

Siinä tapauksessa, että siinä on syytä epäillä näitä rikoksia mutta henkilö on hakenut turvapaikkaa. Lisäksi on tullut ilmi, että hyväksyttäviä syitä eli anteeksiantoperusteita tälle teolle on olemassa. Sitten ne kirjataan syyttäjälle menevään rajoitusesitykseen ja sitten syyttäjä päättää siitä, että päättääkö hän esitutkinnan vai onko sitä mahdollisesti jatkettava vielä. Ne ovat sitten tällaisia tapauksia, missä ei voida vähäiseksi tulkita, mutta henkilö on hakenut turvapaikkaa. Periaatteessa tällä hetkellä menisi tähän kategoriaan valtaosa meidän tutkimista tapauksista, jos niitä ei voi suoraan vähäiseksi tulkita eikä ne kuitenkaan mene syyteharkintaan. Sitten niitä esitetään. Tästä on pidetty palavereja paikallisten syyttäjien kanssa ja he ovat olleet sitä mieltä, että se peruste ei ole tarkoitukseenmukaista, että syyttäjä järjestäisi asiasta oikeudenkäynnin koska henkilö on

¹³⁰ Haastateltava 2

hakenut turvapaikkaa ja tulisi todennäköisesti jäädä tuomitsematta jo alkuvaiheessa ilmenneitten hyväksyttävien syiden takia. Syyttäjille on muutamia tällaisia esityksiä ja syyttäjät ovat pääasiallisesti niillä tutkinnanjohtajien esittämillä perusteilla rajoittanut esitutkinnat.¹³¹

Rajavartiolaitoksen esitutkinnan tavanomainen tapaus, eli henkilö, joka on syyllistynyt valtionrajarikokseen hakeakseen turvapaikkaa, on tutkinnanjohtajalle päivittäistä työtä. Tapauksissa ei sinänsä ole mitään merkittävää ja rikoslain 17 luvun 7§ mukaisesti henkilöä ei tulla tuomitsemaan teosta. Nykymuodossaan esitutkintalaki ei mahdollista tutkinnanjohtajan päättää esitutkintaa muulla keinoin, kuin saattaa valmistunut esitutkinta syyttäjälle ratkaistavaksi tai esittää syyttäjälle esitutkinnan rajoittamista.

4.4 Haastatteluiden johtopäätökset

Haastatteluissa ilmeni, että vartiostojen ja tutkinnanjohtajien välisiä eroja on esitutkintaprosessin käsittelyssä. Lähtökohtaisesti kaikki tutkinnanjohtajat noudattivat lain kirjainta. Suurimmat erot ilmenivät vartiostojen välisissä, alueellisina tulkintaeroina. Kaikilla kolmella vartiostolla on muodostunut omat alueelliset tavat ja paikallinen syyttäjäyhteistyö. Tulkintaa ilmeni lähinnä tarkoituksenmukaisuusperiaatteiden tulkinnassa. Osa tutkinnanjohtajista näkivät, että tutkinnanjohtajan moraalisen tehtävänä on keventää syyttäjien työtaakkaa. Tutkinnanjohtajilla oli hyvä tietämys syyttäjälaitoksen juttumäärällisesti raskaasta työtaakasta ja hyvä tietämys, minkä tyyppisistä jutuista syyttäjä ei nosta syytettä. Näiden asioiden valossa, tutkinnanjohtajat kokivat, että he voivat päättää esitutkinnan monessa tapauksessa omana päätöksensä.

Yhdenvertaisuutta korostettiin esitutkinnan osalta, tutkinnanjohtajat eivät nähneet merkitystä onko tutkittava henkilö hakenut turvapaikkaa vai ei, esitutkintaprosessi oli samanlainen kuin sellaiselle henkilölle, joka ei ole hakenut turvapaikkaa. Esitutkinnan osalta tutkinnanjohtajat näkivät, että esitutkinnan lopputulosta ennakoitiin valtionrajarikoksen osalta ja ennakoasenteet vaikuttavat myös esitutkinnan laajuuteen. Väärennysrikoksen esitutkintaa pidettiin väylänä laittoman maahantulon järjestämiselle ja tätä tutkitaan huomattavasti tarkemmin. Ennakoasenteista oli huomattavaa, että vähäisinä pidettäviin rikoksiin ei panosteta samalla tavalla, kuin tekemuodoltaan vakavampiin rikoksiin. Turvapaikanhaku kerrottiin vaikuttavan esitutkintaan. Turvapaikkaprosessin rinnakkaisuus rikosprosessiin nähtiin kumoavana, tämä nähtiin käytännössä siten, että valtionrajarikosta ei pidetty niin merkityksellisenä. Väärennysrikoksen osalta asia ei ollut samanlainen.

¹³¹ Haastateltava 3

Eri rajatyypeillä oli myös merkitystä esitutkintoihin. Sisärajalla tapahtuvaa valtionrajarikosta tai väärennysrikosta ei pidetty yhtä merkityksellisenä kuin ulkorajalla tapahtuvaa rikosta. Tämä selittyi osana siinä, että ei valvotun rajaosuuden tärkeyttä pidettiin pienempänä kuin valvotun rajaosuuden osalta.

Syyttäjien korostunut rooli ilmeni haastatteluissa, tutkinnanjohtajat kertoivat, että syyttäjien kanssa on käyty alueellista vuoropuhelua. Tutkinnanjohtajat ilmaisivat myös, että vuoropuhelu on paikallista ja että vastauksien odottamisessa menee aikaa. Syyttäjien roolia pidettiin tärkeänä erityisesti tapauksissa, jotka olivat epäselviä ja vaativat oikeudellista arviointia. Tutkinnanjohtajat näkivät myös syyttäjiltä saamansa ohjeistuksen esim. tutkintojen lopettamisen osalta tutkinnanjohtajia kannustavana.

Tutkinnanjohtajat mielsivät aiheen laillista tarkastelun hyvänä asiana. Haastatteluissa ilmeni, että Rajavartiolaitoksen esikunta oli vuonna 2022 tehnyt laillisuustarkastuksen aiheeseen liittyen ja että tutkinnanjohtajat olivat saaneet tarkastuksen yhteydessä ohjausta esitutkintojen lopettamiseen liittyen. Laillisuustarkastuksia pidettiin tutkinnanjohtajien osalta hyvänä asiana asioiden selkeyttämisen osalta.

5. SYNTEESI

Tutkielmassa on käytetty kahta päämenetelmää, oikeusdogmaatiikka ja laadullista sisällönanalyysia. Oikeusdogmaattisen tulkinnan ja systematisoinnin kautta oli mahdollista todeta, miten lain mukaan tulisi esitutkinta tehdä sellaisissa valtioraja- ja väärennysrikos tapauksissa, joissa tekijänä on turvapaikanhakija. Oikeusdogmaattisen tarkastelun kautta luotiin käsitys siitä, miten esitutkintaprosessi, varsinkin esitutkinnan lopettaminen, päättäminen ja mahdolliset rajoitusesitykset tulisi tehdä.

Valtiorajarikoksen osalta oikeusdogmaattinen tarkastelu ei ollut yksiselitteinen, moni asia juontuivat syvällisempään tarkasteluun ja valtiorajarikoksen rikoslain kirjaus tuomitsematta jättämisestä vaati syvällistä tarkastelua. Tarkastelun lopputuloksena oli, että tuomitsematta jättäminen ei vaikuta esitutkintaan. Tuomitsematta jättäminen on tuomioistuimen päätäntävalta ja syyttäjää on ensimmäinen, joka voi ennakoida tulevaa tuomiota. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tutkinnanjohtajat on joko saatettava esitutkinta loppuun toimittamalla esitutkinta syyttäjälle tai esittää syyttäjälle esitutkinnan rajoittamista.

Oikeusdogmaattisen tarkastelun johtopäätöksenä voidaan todeta, että väärennysrikoksien osalta tulisi esitutkinta aina lopettaa toimittamalla esitutkinta syyttäjälle syyteharkintaa varten tai esittämällä esitutkintaa rajoitettavaksi. Väärennysrikoksen osalta ei ole rikoslakiin kirjattu erikseen anteeksiantoperusteita. Muutamia poikkeuksia tähän on, kuten esim. epäilty ei ole tavoitettavissa.

Laadullinen sisällönanalyysi painottui laajemmalle ilmiön tutkimiselle, huomioiden vahvasti tutkielman tarkoituksen ja tutkimuskysymykset. Menetelmä on sopiva taustojen tutkimiselle sekä haastattelujen tulkitsemiseksi. Laadullisen sisällönanalyysin vahvuutena onkin juuri selvittää haastateltavien tulkintoja vallitsevasta laista ja esitutkintaan liittyvistä käytänteistä. Laadullisen tutkimuksen avulla selvitettiin vallitseva nykytila ja käytänteet.

Haastattelut edustivat kolmen raja- ja merivartioston tutkinnanjohtajien tietämystä ja mielipiteitä tutkittavasta asiasta. Tutkielman oikeusdogmaattisen osuuden ja haastattelututkimuksen eroavaisuudet olivat ristiriidassa. Syyt tähän olivat monitahoiset. Havaintojen perusteella eroavaisuudet johtuvat lain tulkinnasta, maantieteellisistä eroista toimintaympäristöissä, paikallisista tavoista ja syyttäjyhteisyydestä.

6. HAVAINNOT

Rajavartiolaitoksen yhtenä tehtävänä on rikoksien esitutkinta omien toimivaltuuksien mukaan. Rajavartiolaitoksen esitutkintaa ohjaa yleislait sekä erityislait kuten esim. esitutkintalaki, rajavartiolaki ja laki Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta. Esitutkinalaki määrittää yleiset esitutkintaperiaatteet, kun taas rajavartiolaki ja laki Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta määrittävät tarkemmin, miten esitutkinta esim. kohdentuu.

Rajavartiolaitoksen pysyväisasiakirja rikostorjunnasta ei ole ristiriidassa lain kanssa ja asiakirjan merkitys on esitutkinnan kannalta toimintaa selkeyttävä. Pysyväisasiakirjassa määritellään käsitteitä ja käsitteellistetään rikostorjunnallisia seikkoja Rajavartiolaitoksen sisäiseen käyttöön. Pysyväisasiakirjalla on kuitenkin merkittävä vaikutus koko Rajavartiolaitoksen toiminnan yhdenmukaistamisella, kun puhutaan termistöstä. Rajavartiolaitoksella ei ole tyypillisistä tapauksista käsikirjaa käytössä.

Rikosoikeudellisen prosessin osalta tutkinnanjohtaja asettuu havaitun rikoksen kanssa rikosprosessin alkupäähän. Tutkinnanjohtajan tehtävä on ohjata rikostutkintaa ja huolehtia siitä, että esitutkinta noudattaa kaikilta osin lakia ja oikeudellisia peruseriaatteita, eli lain henkeä ja oikeushyviä. Tutkinnanjohtajalla on myös korostunut vastuu esitutkinnan objektiivisuudesta. Rikos on tutkittava puolueettomasti rikoksesta vastuuseen saattamisesta, puolesta ja vastaan koskevat seikat huomioiden. Esitutkinnan merkitys on rikosprosessin kannalta tärkeä. Tapahtunut, epäilty rikos selvitetään tarvittavalla laajuudella asian selventämiseksi, asiasta määrättävää seuraamusta varten. Tutkinnanjohtajien ja syyttäjän välistä esitutkintayhteistyötä on korostettu laissa. Syyttäjä on esitutkinnan tilaaja ja tuomioistuimella on loppukäyttäjän rooli.

Valtionrajarikoksen osalta voidaan todeta, että tutkinnanjohtajat ovat päättäneet turvapaikkaa hakeneiden valtionrajarikokset eri perusteiden itsenäisesti. Tutkinnanjohtajien esittämät perusteet olivat rikoslain 17 luvun 7 § perustuvia, ulkomaalaista ei tuomita joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa. Esitutkintalain 3 luku 9 § käytettiin prosessin osalta. Esitutkinta voidaan jättää toimittamatta tai esitutkinta lopettaa, mikäli ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja asia on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Sanamuoto tuomitsematta jättäminen on tulkittavissa tuomioistuimelle käytettäväksi. Syyttäjällä on mahdollista ennakoita mahdollista tuomiota. Valtionrajarikoksen osalta teko itsessään on tuomittava, mutta turvapaikanhakijan tapauksessa tuomiota ei kuitenkaan määrätä. Turvapaikkaprosessin osalta on kuitenkin mahdollista saapua Suomeen, hakea turvapaikka.

kaa ja perua hakemuksena itselleen sopivana ajankohtana. Tämän osalta on tärkeää, että käydään tapauskohtaista oikeudellista tulkintaa ja punnintaa valtionrajarikoksen osalta.

Väärennysrikoksien osalta käytänteissä on ollut eroja. Osa vartiostoista päättää tutkinnan saatamalla asian syyttäjän käsiteltäväksi, osassa tutkinta on lopetettu tutkinnanjohtajan päätöksellä.

Hyvänä toimintatapamallina pidettiin tutkinnanjohtajan mahdollisuutta esittää syyttäjälle esitutkintaa rajoitettavaksi. Rajoittamisesityksellä tutkinnanjohtaja pystyy siirtämään päätäntävallan esitutkinnan jatkamisesta tai päättämisestä syyttäjälle, varsinkin epäselvien tapauksien osalta tätä pidettiin hyvänä vaihtoehtona.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä luku käsittelee tutkielman johtopäätöksiä sekä aiheeseen liittyvää pohdintaa. Johtopäätökset muodostettiin molemmista tutkimusmenetelmistä. Kahden tutkimusmenetelmän käyttö edesauttoi merkittävästi tutkittavan asian analysointia, hahmottamista ja ymmärtämistä. Oikeusdogmaattinen tarkastelu loi lähtötiedon siitä, miten laki on kirjoitettu ja haastatteluiden kautta kerättiin tietoa ja luotiin käsitys siitä, miten teoria ja reaali maailma kohtaavat. Tutkielmaa laatiessa tutkija sai käsityksen siitä, miten käytännössä esitutkintatapaukset etenevät. Kirjallisuuskatsauksen yhteydessä tapahtuva pohdinta herätti kysymyksiä ja asiat saivat selyyden tutkielman edetessä. Kirjallisuuden pohjalta tutkija systematisoi ja tulkitsi miten asiat tulisi tehdä mutta reaali maailma ei täysin noudattanut tätä käsitystä. Haastattelut toivat ilmi sen, miten tutkinnanjohtajat, syyttäjät ja Rajavartiolaitoksen esikunta on asioita tulkinnut. Loppujen lopuksi tähän tutkielmaan valittujen menetelmien käyttö on ollut sisällönanalyysia, systematisointia ja tulkintaa, joten tämä tutkielma edustaa yksittäisen tutkijan näkökulmaa asioihin.

Alkuun voidaan todeta, että turvapaikanhakijalla on korotettu oikeusturva tietyissä turvapaikanhaun yhteydessä tapahtuvissa rikoksissa. Turvapaikanhakija maahan saapumisen yhteydessä tapahtuvissa rikoksissa hän nauttii oikeusvaltion suomista hyveitä. Esitutkinta on kuitenkin suoritettava kaikissa tapauksissa, joissa on syytä epäillä valtionrajarikoksen tai väärennysrikoksen tapahtuneen. Valtionrajarikos on sinänsä oikeuskirjallisuuteen nähden selkeä tutkia ja saman havainto on esitetty myös tutkinnanjohtajien haastatteluiden perusteella tehdystä analyysistä. Vartiostoissa on vallinnut erilaiset käytänteet liittyen esitutinnan lopettamiseen. Osa käytänteistä on rikostutkintayksiköiden ja alueellisten syyttäjien välillä sovittuja käytänteitä. Lakia on tulkittu varsinkin valtionrajarikosten osalta siten, että on ollut olemassa "anteeksiantoperuste" jonka perusteella tutkinnanjohtajat ovat päättäneet itsenäisesti esitutkintoja, saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi. Lain systematisoinnilla ja tulkintaa noudattaen voidaan muodostaa käsitys, että kyseinen toimenpide ei ole mahdollista tehdä tutkinnanjohtajan toimesta valtionrajarikosten tai väärennysrikosten osalta. Esitutkintalain mukaan syyttäjällä on valta päättää tutkinta tutkinnanjohtajan rajoittamisesityksen pohjalta.

Turvapaikanhakijan oikeusturvan kannalta ei ole niinkään merkityksellistä, lopettaako tutkinnanjohtaja esitutinnan vai meneekö tapaus syyteharkintaan, missä syyttäjä päättää olla nostamatta syyte. Tutkinnanjohtajan mahdollisuus harkinnanvaraiseen esitutinnan lopettamiseen omana päätöksensä voisi olla tarkoituksenmukainen. Laki ei nykymuotoisena mahdollista kui-

tenkaan tutkinnanjohtajan lopettaa tapausta, kun turvapaikanhakija on syyllistynyt valtionrajarikokseen. Mikäli tulkitaan turvapaikanhakijan tekemä väärennys- tai valtionrajarikos vähäisenä tai lievänä, tämä mahdollistaisi tutkinnanjohtajan olla toimittamatta esitutkintaa tai lopettaa jo käynnistetty esitutkinta. Turvapaikanhakijan tekemän valtionrajarikoksen tulkitseminen kategorisesti vähäisenä poistaisi esitutkinnan mahdollistamia pakkokeinojen käytön ja oheisrikollisuus jäisi havaitsematta. Ihmiskaupan ja laittoman maahantulon järjestämisen paljastamisen kannalta tällä olisi heikentävä vaikutus.

Väärennysrikoksen osalta esitutkinta sisältää käytännössä aina ajatuksen, että taustalla on todennäköisesti laittoman maahantulon järjestämistä. Väärennysrikoksen osalta voidaan todeta, että ainoa ehdoton oikeuslähde väärennysrikoksen esitutkintaprosessiin liittyen on vallitseva rikoslain primääri- ja sanktionormin sisältävä kohta. Korkeimman oikeuden päätös ei voida asettaa samalle tasolle kuin valtionrajarikoksessa oleva primaarinormin, sanktionormin ja sanktionormin kumoavan primaarinormin. Pakolaissopimuksen 5 luvun 31 artiklaa voidaan kuitenkin tulkita turvapaikanhakijan eduksi tämän syyllistyttyä väärennykseen. Asia ei kuitenkaan vaikuta tutkinnanjohtajan oikeuksiin tai velvollisuuksiin päättää esitutkinta saattamalla asia syyttäjälle syyteharkintaa varten.

Turvapaikanhakijan oikeusturvan kannalta ei ole niinkään merkityksellistä, päättääkö tutkinnanjohtaja esitutkinnan vai meneekö tapaus syyteharkintaa missä syyttäjä päättää olla nostamatta syyte. Lähtökohtaisesti tutkinnanjohtajan tekemä päätös lopettaa esitutkinta omana päätöksensä olisi tarkoituksenmukainen selvissä ja yksinkertaisissa tapauksissa. Laki ei nykymuotoisena mahdollista kuitenkaan tutkinnanjohtajan lopettaa esitutkinta, mikäli tulkitaan, että rikos on tapahtunut, kun turvapaikanhakija on syyllistynyt valtionrajarikokseen. Väärennysrikoksen osalta tutkinnanjohtaja ei voi lain mukaan lopettaa itsenäisesti tapauksen esitutkintaa poikkeustapauksia lukuun ottamatta.

Turvapaikkahakemukseen liittyvällä päätöksellä ei ole merkitystä esitutkinnan kulkuun. Turvapaikkaprosessi on oma prosessi, ja sen lopputulos ei saa vaikuttaa esitutkinnan kulkuun. Samoin koskee myös turvapaikan hakua, mikäli henkilö hakee esitutkinnan alettua turvapaikkaa, esitutkinta tulee tehdä samalla tavalla, kuin henkilölle, joka ei hae turvapaikkaa. Turvapaikan haku on sidottu vahvasti lakeihin ja kansainvälisiin sopimuksiin. Olemassa oleva ristiriita on siinä, että henkilö voi saapua maahan väärennetyllä matkustusasiakirjalla ja syyllistyä siten valtionraja- ja väärennysrikokseen. Mikäli hän hakee turvapaikkaa, hän nauttii turvapaikanhakijalle suunnattua erityisoikeutta siitä, ettei häntä rangaista valtionrajarikoksen osalta ja tuomioistuimien päättää väärennysrikoksen osalta tapauskohtaisesti. Tuomioistuimen tehtäväksi

jää arvioida pakolaissopimuksen 5 luvun 31 artiklan mukaista teon suhdetta turvapaikan hakemiseen. Esitutinnan valmistuttua on myös mahdollista, että turvapaikanhakija on esim. perunut häntä koskevan turvapaikananomuksen.

Vartiostojen välisiä eroja ja paikallisia eroja tulisi välttää. Käytännön käsikirjan luominen olisi haastavaa, koska jokainen tapaus tulisi käsitellä yksilöllisesti. Rajavartiolaitoksen ja syyttäjävirston jatkuva yhteydenpito esitutkintojen yhdenmukaistamiseksi on kuitenkin vi-rastotasolla tärkeää. Paikallinen syyttäjyhteistyö on asianmukaista ylläpitää, mutta paikalli-sella tasolla ei tulisi luoda pysyviä, alueellisia käytänteitä.

Rajavartiolaitoksen tutkinnanjohtajien kannalta onkin tärkeää muistaa, että vaikka syyttäjä on esitutinnan tilaaja niin Rajavartiolaitoksen lakisääteiset tehtävät ja lainmukaisuus on ensisi-jaisen tärkeää. Syyttäjälaitoksen työkuorma tai resurssipula ei saa esim. olla syy tutkintojen lopettamiselle tai esitutkintojen aloittamatta jättämiselle. Esitutkintaan ei kuulu tuomioiden ennakkointi.

7.1 Pohdinta

Tutkielman luotettavuuden osalta voidaan todeta, että havainnot ja johtopäätökset ovat muo-dostuneet kahdella toisistaan riippumattomalla menetelmällä. Empiirinen aineisto on ollut asianmukaista ja ajankohtaista mutta tutkijan tietämys aiheesta on silti saattanut aiheuttaa en-nakkoasenteista johtuvia vinoumia. Vinoumien vähentämiseksi, asia on tutkielman laadullisen sisällönanalyysin osalta huomioitu aineiston eheyden, toistettavuuden, empiirisen tarkkuuden, arvoa lisäävän ja uskottavuuden osalta. Tutkielman laadullisen sisällönanalyysin osalta oli tutkijan arvion mukaan eniten tulkinnanvaraisuutta.

Tutkielman toistettavuuteen, raportointiin ja eettisyyteen kiinnitettiin asianmukaisesti huo-miota. Tutkimusraportin työvaiheet olivat huolella esitelty ja raportin analyysit on mahdollista varmentaa. Merkittävimmät havainnot haastatteluista on liitetty tutkimusraporttiin. Eettisyy-den osalta tutkimusraportissa painotettiin turvapaikanhakijoiden oikeuksia sekä haastatelta-vien oikeuksia. Tutkielma ei muodostanut kiusallista tilannetta, miten esitutkintaa on mahdol-lista karttaa, vaan loi kuvan, että viranomaisten tekemässä esitutkinnassa huomioidaan yksi-löiden oikeuksia ja perusoikeuksien suojeleminen on yksi valtion tehtävistä.

Jatkotutkimuksen aiheena voidaan nähdä muiden Euroopan Unionin maiden käytänteet ja lainsäädäntö vastaavasta aiheesta.

Liite 1

Tiedoksianto suostumuksesta

Tutkielman laatija: Jim Kuusimäki, opiskelija SM11, jim.kuusimaki@raja.fi,

Tutkimuksen tavoite:

Tämän tutkielman tavoitteena on raportoida miten lainsäätäjät ovat kirjanneet valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen tutkimisen turvapaikanhakijan tapauksessa säädöksiin sekä miten tutkinnanjohtajat tulkitsevat lakia päivittäisessä työssään. Tutkielman tarkoituksena on myös tutkia Rajavartiolaitoksen esitutkintakäytänteitä.

Tutkielman tutkimuskysymykset

Pääkysymys 1:

Mitä esitutkinta sisältää valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen esitutkinnassa turvapaikanhakijan tapauksessa?

Tukikysymys 1:

Millä perusteella tutkinta päätetään?

Tutkimuskysymys 2:

Millä laajuudella esitutkinta suoritetaan valtionrajarikoksen ja väärennysrikoksen esitutkinnassa turvapaikanhakijan tapauksessa

Tukikysymys 1:

Missä tapauksissa tutkinnan päättää tutkinnanjohtaja?

Tukikysymys 2:

Missä tapauksissa tutkinnanjohtaja esittää syyttäjälle tutkinnan rajoittamisesta?

Osallistujan oikeudet:

Ymmärrän että vastaukseni pysyvät luottamuksellisina ja ovat ainoastaan tutkijan käytettävissä. Tutkielman ohjaajilla on tarkastusoikeus materiaaliin. Ymmärrän, että vastaukseni perustuvat yleiseen tietämykseeni aihepiiristä eivätkä liity mihinkään tiettyyn tapaukseen. Tutkielma on julkinen. Luottamuksellisia tietoja ei hyväksikäytetä sellaisenaan tutkielmassa.

Kukaan ei pysty tunnistamaan minua tutkimustulosten julkistamisen jälkeen. Nimeni ei esiinny missään, eikä paikkaa tai aikaa haastattelusta eritellä tutkimuksessa. Haastattelu nauhoitetaan tiedon analysointia varten ja kannanottoni, joista minut voi tunnistaa, voidaan käyttää vain erillisellä suostumuksellani. Ymmärrän myös, että voin jättää vastaamatta kysymyksiin, joihin en halua vastata ja voin koska tahansa vetäytyä keskustelusta ja tutkimuksesta. Voin myös pyytää, että antamani haastattelua ei käytettä tutkimuksessa myös haastattelun jälkeen ilman seuraamuksia.

Ymmärrän ja suostun, että haastattelu tallennetaan, litteroidaan tarvittavin osin ja analysoidaan tutkimusta varten. Haastattelussa käytettävää tallenninta ei kytketä internetiin tai muihin laitteisiin, tallennetta ei kopioida tai siirretä mihinkään. Tallenne hävitetään tutkimuksen valmistumisen yhteydessä.

Ymmärrän että osallistun tutkimukseen vapaasta tahdostani.

Lähteet

1. Teokset

Aarnio, A. (1978) *Mitä lainoppi on*, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

Aarnio, A. (2006) *Tulkinnan taito - Ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta*, Aulis Aarnio ja Alma Talent Oy

Anttila, I. & Heinonen, H. (1974). Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki

Frände, D (2012) *Yleinen rikosoikeus*, 2. uudistettu painos, Edita Publishing Oy, Helsinki

Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17.

Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvuori, J. (toim.), (2017), *Tutkimushaastattelun käsikirja*, Vastapaino, Tampere

Jokela, A. (2008). *Rikosprosessi* (4. uudistettu painos) Alma Talent OY ja Antti Jokela

Lappi-Seppälä, T. (2000) *Rikosten seuraamukset*, Sanoma Pro Oy, Helsinki

Suomen laki, *Rikosoikeus ja oikeudenkäynti* (2022). Alma Talent

Tapani J., Tolvanen M., Kemppinen H. (2022). *Rikosoikeus - Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano*, Alma Talent

Tuomi, J., Sarajärvi A. (2018), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki (myös e-kirja)

Tuori, K. (2013). *Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt*, Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, Unigrafia

Yin, R. (2016). *Qualitative Research from Start to Finish* (Second edition), The Guilford Press

2. Artikkelit

Holiday, Y. (2017) *The Problem with the Prosecution of Refugees*.
<https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2017/03/problem> (tarkasteltu 17.5.2022)

Kallio, H. (2015) *Rangaistava menettely ja rikosvastuu kolmannen maan kasalaisen luvattomaan työntekoon liittyvissä rikoksissa*, Publications of the University of Eastern Finland, No 108, 2015

Launiala, M. (2016), *Esitutinnan tarkoitusperistä ja esitutkintaperiaatteista*, artikkeli, Edita

Lehto E. (2018), *Applicability of Article 3 of the European Convention on Human Rights at the borders of Europe*, Helsinki Law Review, 1/2018.

Lyytinen, E. (toim.) (2019), *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*, Siirtolaisuusinstituutti, Turku

3. Valtiosopimukset

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö, 399/2016)

Euroopan Unionin perusoikeuskirja (200/C 364/01)

Euroopan Unionin virallinen lehti (2007/ C 306/01), Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta
 Pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus (77/1968)

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva; Asetus pakolaisten oikeusasemaa koskevan pöytäkirjan voimaansaattamisesta (78/1968)

4. Kansainväliset oikeustapaukset

Mamouzian, N. Petitioner, v. Ashcroft, J. Attorney General, Respondent, No. 03-71469, United States Court of Appeals, Ninth Circuit, Submitted September 2, 2004, Filed December 9, 2004.

5. Kansalliset oikeustapaukset

Korkeimman oikeuden 5.4.2013 antaman päätöksen KKO 2013:21 (861/2011)

6. Valtioiden viralliset julkaisut

Kandel, W. (2022) The Trump Administration's "Zero Tolerance" Immigration Enforcement Policy, Congressional research service,

7. Internet-sivustot

<https://intermin.fi/rajaturvallisuus/toimijat-ja-vastuut>, vierailtu 6.6.2022

www.kielitoimistonsanakirja.fi päivitetty 11.11.2021

8. Asiantuntijahaastattelut yms.

Haastattelu 1

Haastattelu 2

Haastattelu 3

Haastattelu 4

Haastattelu 5

9. Opinnäytteet

Kauppinen, M. (2019). *Rajavartioston rikostiedustelun oikeudelliset perusteet* [pro gradu -tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu]

Kemppinen, J. (2009). *Rikostutkinta Kaakkois-Suomen rajavartiostossa ja siihen liittyvät erityispiirteet* [pro gradu -tutkielma, Lappeenrannan tekninen yliopisto].

Korpi, E. (2018), *Pakolaissopimus rikosoikeudellisena vastuuvapausperusteena*, [pro gradu – tutkielma, Itä-Suomen yliopisto]

Launiala, M. (2013) *Esitutkinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet*, väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto

Lehmus, M. (2021). *Rajavartiolaitoksen toimivalta salaiseen tiedonhankintaan muuttuvassa toimintaympäristössä* [diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu].

Pekkala, J. (2020). *Kokemukset Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain toimivuudesta* [pro gradu tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu].

Pekkanen, K., (2022). *Empiirinen tutkimus valtakunnansyyttäjälle tehtävistä muutosharkintakanteluista esitutkintaa rajoitettaessa* [Pro Gradu, Helsingin yliopisto]

Saareks, M. (2005). *Rajavartiolaitoksen rooli esitutkintaviranomaisena* [diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu].

10. Lait, asetukset, valtiosopimukset

Esitutkintalaki (805/2011)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)

Laki poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta (687/2009)

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018)

Laki rikostorjunnasta Tullissa (623/2015)

Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014)

Pakkokeinolaki (806/2011)

Perustuslaki (731/1999)

Poliisilaki (872/2011)

Rajavartiolaki (578/2005)

Rikoslaki (39/1889)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Tullilaki (304/2016)

Ulkomaalaislaki (301/2004)

Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta, (122/2014)

Valtioneuvoston asetus rajanylityspaikoista sekä rajatarkastustehtävien jakamisesta niillä, (652/2005)

Valtioneuvoston asetus Rajavartiolaitoksesta (651/2005)

Valtiosopimus (54/1998) Asetus Venäjän kanssa Suomen tasavallan ja Sosialististen neuvostotasavaltojen liiton välillä Suomen ja Neuvostoliiton välisellä valtakunnan rajalla noudatettava järjestyksestä ja rajatapahtumain selvittämisjärjestyksestä tehdyn sopimuksen muuttamisesta tehdyn pöytäkirjan voimaansaattamisesta

11. Lain valmisteluasiakirjat

Hallituksen esitys (28/2003)

Perustusvaliokunnan lausunto 31/2002 vp, PEVL 31/2002 – HE 44/2002 vp

12. Julkaisemattomat asiakirjat, tilastot ja muut

Ratti tilastot, julkinen saatavilla Rajavartiolaitoksen kirjaamosta

RVLPAK C.4, julkinen osa saatavilla Rajavartiolaitoksen kirjaamosta

Valtakunnan syyttäjävirston julkaisusarja 7/2014